

safejournalists.net

CRNA GORA Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2022

CRNA GORA
Indikatori nivoa
medijskih sloboda
i bezbjednosti
novinara 2022

Autorke
Marijana Camović-Veličković
Bojana Laković-Konatar

Naslov u originalu

Crna Gora – Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2022.

Izdavač

Sindikata medija Crne Gore
Podgorica, 2023

Autorke

Marijana Camović - Veličković
Bojana Laković - Konatar

Recenzent

Prof. dr Vuk Vuković

Lektor

Predrag Nikolić

Prevoditeljke

Vanja Miličić i Jelena Mitrović

Naslovna fotografija

Andrija Vukelić

Dizajn

comma.rs

Tiraž

50

9 789940 815066 >

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISBN 978-9940-815-06-6
COBISS.CG-ID 26173444

UVOD	7	B3 Nezavisnost novinara u Javnom servisu	22
A Zakonske garancije	9	B4 Nezavisnost novinara u neprofitnom sektoru	23
A1 Zakonske garancije za slobodu medija i njihovo sprovođenje u praksi	9	B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti	23
A2 Efekat zakona o kleveti na novinare	13	B6 Položaj žena u novinarstvu	24
A3 Zaštita političkog pluralizma u medijima	14	C Bezbjednost novinara/ki	26
A4 Sloboda rada i udruživanja novinara/ki – pravne garancije i praksa	15	C1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti	26
A5 Zaštita novinarskih izvora	16	C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara	32
A6 Zaštita prava na pristup informacijama	16	C3 Odnos pravosuđa prema prijetnjama i nasilju nad novinarima	33
B Položaj novinara u redakcijama	19	Zaključci i preporuke	38
B1 Ekonomska ograničenja novinarske slobode	19		
B2 Nezavisnost novinara u privatnim medijima	21		

Pregled i opseg projekta

Udruženja novinara iz zemalja Zapadnog Balkana, uz pomoć Evropske komisije,¹ uspostavili su zajedničku platformu [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net) da bi pratili promjene u zakonodavstvu njihovih zemalja ali i u praksi, kao i da bi se uključili u različite zagovaračke aktivnosti u cilju unapređenja političkog, zakonodavnog i institucionalnog okruženja, u kojem novinari i mediji rade. Počevši od 2020. godine, članovi platforme vrše monitoring situacije u sedam zemalja (Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Sjeverna Makedonija, Crna Gora, Kosovo² i Srbija). Svake godine vrši se procjena stanja, na osnovu standardizovane metodologije za prikupljanje i analizu podataka³, dok je fokus zagovaračkog istraživanja na promjenama u tradicionalnom i online medijskom okruženju na Zapadnom Balkanu.

-
- ¹ U decembru 2019. godine, Evropska komisija odobrila je trogodišnji projekat [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net), sa ciljem jačanja nacionalnih novinarskih organizacija u zemljama Zapadnog Balkana da postanu efikasni i odgovorni nezavisni akteri u zagovaranju primjene standarda EU u oblasti medijskih sloboda, sa dugoročnim ciljem unaprijeđenja prava građana na informisani izbor. Ova akcija predstavlja unapređenje prethodnog projekta (Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i sigurnost novinara Zapadnog Balkana), i zasnovana je na znanju i iskustvu stečenom u periodu 2016—2018. Projekat je podržan preko Programa za pomoć civilnom društvu i medijima 2020—2022, Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.
 - ² Ovo ime je dato bez prejudiciranja u odnosu na status i u skladu sa Rezolucijom 1244 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija i u skladu sa mišljenjem Tribunala o Deklaraciji i nezavisnosti Kosova.
 - ³ Prvo izdanje istraživačke metodologije za ovaj projekat zagovaračkog istraživanja razvijeno je 2016. godine i prilagođavano tokom godina kako bi oslikavalo situaciju u zemljama Zapadnog Balkana. Zagovaračko istraživanje razvijeno je i koordinisano od strane Snežane Trpevske i Igora Micevskog, istraživača sa Instituta za istraživanje društvenog razvoja RESIS iz Sjeverne Makedonije (www.resis.mk).

Metodološka napomena

Metodologija istraživanja obuhvata tri grupe indikatora razvijenih na osnovu sistematske analize različitih vodiča izdatih od strane relevantnih međunarodnih organizacija.⁴ Tokom protekle četiri godine prvobitno razvijeni indikatori testirani su i usavršavani kako bi se bavili karakterističkim društveno-političkim kontekstom u ovom regionu i odrazili specifične potrebe i interese novinara u sedam zemalja.

Za prikupljanje i analizu podataka korišten je niz različitih istraživačkih metoda kako bi se odgovorilo na indikativna pitanja vezana za svaki posebni indikator:

- Pregled studija, analiza izvještaja o istraživanju, dokumenata o politikama, strategija i drugih dokumenata;
- Kvalitativna analiza pravnih propisa;
- Prikupljanje i analiza informacija objavljenih na internet stranicama javnih institucija i drugih organizacija i tijela;
- Prikupljanje i analiza saopštenja za javnost, obavještenja i drugih informacija koje objavljuju profesionalne organizacije;
- Sekundarni podaci prikupljeni od udruženja novinara i sindikata;
- Dubinski intervjui sa ekspertima, novinarima i donosiocima odluka;
- Fokus grupe sa novinarima;
- Ankete sa novinarima (u nekim zemljama).

Na nacionalnom nivou, novinarska udruženja i sindikat imenovali su nacionalne istraživače kako bi prikupili podatke i napisali narativne izvještaje, koje su potom pregledali imenovani nacionalni eksperti i glavni istraživač. U Crnoj Gori Sindikat medija Crne Gore imenovao je Marijanu Camović-Veličković i Bojanu Laković-Konatar kao nacionalne istraživače, dok je prof. dr Vuk Vuković kao medijski ekspert izabran da izvrši recenziju izvještaja.

Tabela 1: Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara

A. Pravna zaštita	B. Položaj novinara u redakcijama	C. Bezbjednost novinara
A.1 Zakonske garancije za slobodu medija i njihovo sprovođenje u praksi	B.1 Ekonomska ograničenja u radu novinara	C.1 Statistika napada na novinare i nekažnjivost istih
A.2 Efekat zakona o kleveti na novinare	B.2 Nezavisnost novinara u privatnim medijima	C.2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara
A.3 Zaštita političkog pluralizma u medijima	B.3 Nezavisnost novinara u javnom servisu	C.3 Odnos pravosudnog sistema u vezi sa prijetnjama i aktima nasilja nad novinarima
A.4 Sloboda rada i udruživanja novinara	B.4 Nezavisnost novinara u neprofitnom sektoru	
A.5 Zaštita novinarskih izvora	B.5 Sloboda novinara u procesu pripreme vijesti	
A.6 Pravo na pristup informacijama	B.6 Položaj žena u novinarstvu	

⁴ Prilikom razvijanja specifičnog istraživačkog pristupa za zemlje Zapadnog Balkana, sljedeći dokumenti su uzeti u razmatranje: Savjet Evrope: Indikatori za medije u demokratiji; UNESCO: Indikatori medijskog razvoja (MDI) i Indikatori bezbjednosti novinara: Nacionalni nivo; USAID-IREX: Indeks medijske održivosti; Freedom House: Istraživanje slobode štampe/medije; BBC World Service Trust: Afrička inicijativa za razvoj medija; Komitet za zaštitu novinara: Nasilje nad novinarima; Reporterji bez granica: Svjetski indeks slobode medija.

Lista skraćenica

SMCG Sindikat medija Crne Gore

AEM Agencija za elektronske medije

MONSTAT Uprava za statistiku

MJUDDM Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija

RTCG Radio Televizija Crne Gore

EK Evropska komisija

NVO Nevladine organizacije

HRA Akcija za ljudska prava

ANB Agencija za nacionalnu bezbjednost

AZLP Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama

Ustavom Crne Gore je određeno da je ona nezavisna i suverena država, republikanskog oblika vladavine i precizirano da je građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Ipak, u sebi je duboko podijeljena po više osnova među kojima se najviše ističe nacionalni. Njenih oko 620.000 stanovnika u smislu nacionalne i etničke pripadnosti su Crnogorci u 44,98%, Srbi 28,73%, Bošnjaci 8,65%, Albanci 4,9%, Muslimani 3,31%, Hrvati 0,97%. Neka od prethodnih istraživanja ukazuju na to da je tip političke kulture u Crnoj Gori mješavina podaničke i parohijalne, sa prilično niskim procentom elemenata participativne kulture. Korupcija, posebno na visokom nivou, je ono što se u stranim izvještajima najčešće ističe kada je u pitanju Crna Gora. Takođe, i zaplijene nekoliko tona narkotika tokom godine nijesu ostale nezapažene. Početkom 2022. godine došlo je do pada Vlade koja je, nakon 30 godina vladavine Demokratske partije socijalista (DPS), formirana zahvaljujući pobjedi dotadašnje opozicije na izborima u avgustu 2020. godine. Već u aprilu na Cetinju je izglasana manjinska Vlada premijera Dritana Abazovića čime je okončan tromjesečni tehnički mandat Vlade premijera Zdravka Krivokapića, Međutim, svega pet mjeseci kasnije u avgustu 2022. godine izglasano je nepovjerenje i toj Vladi, koja se nalazi u tehničkom mandatu.

Polarizacija medijske scene i dalje je jako izražena, a promjene na političkoj sceni i nestabilnost u samoj državi odrazili su se i na medije. U posljednje dvije godine, od promjene vlasti u Crnoj Gori, sve četiri televizije sa nacionalnom frekvencijom promijenile su vlasničku strukturu pa su sada u svima većinski vlasnici strane kompanije ili lica dominantno iz Srbije. Tako je nacionalni Javni servis RTCG ostao jedina televizija sa nacionalnom frekvencijom koja je u vlasništvu Crne Gore. Cijela godina prošla je u duhu izmjena seta medijskih zakona i izrade Medijske strategije. Postupak je bio inkluzivan u

smislu da su sve zainteresovane strane uključene u rad radnih grupa a očekuje se da će se usvajanje ovih zakona desiti tokom 2023. godine. Početak 2022. godine obilježila je i primjena Krivičnog zakonika sa izmjenama kojima se pruža dodatna sigurnost za medijske radnike.

Nije bilo pokušaja blokiranja ili filtriranja sadržaja medija na internetu, ali je hakerski napad na državne institucije sredinom 2022. godine uticao i na same novinare, i na način na koji su dolazili do informacija. Za samo godinu dana došlo je do smanjenja broja online medija u registru Ministarstva kulture, dok je njihov broj u realnosti ostao isti, a što je izazvano izmjenama načina registracije medija u Zakonu o medijima. Agencija za elektronske medije i dalje dobija pohvale za svoj rad, a tokom 2022. godine u više navrata blokirala je sadržaj pojedinih medija iz Srbije. Krajem godine izabrana je nova direktorica Agencije, nakon što je prethodni direktor smijenjen zbog konflikta interesa. I Agencija i nadležno ministarstvo dodjeljivali su novac medijima iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti u medijima. Nakon smjena rukovodstva u nacionalnom Javnom servisu RTCG domaća i međunarodna javnost u načelu je zadovoljna sa načinom izvještavanja i promjenama u tom mediju, ali se

i dalje spočitava djelimična pristrasnost. Prvostepenom presudom utvrđeno je da je direktor RTCG, Boris Raonić nezakonito izabran na tu funkciju.

Na malom crnogorskom tržištu i dalje posluje više od 200 medija, dok je praćenje bilo kakve statistike gotovo onemogućeno jer evidencije resornog ministarstva i Uprave za statistiku Monstat daju nepotpune podatke. Broj novinara i dalje je nepoznanica. Socio-ekonomski položaj medijskih radnika promijenio se djelimično tokom 2022. godine zahvaljujući programu Evropa sad (koji se sada zove "Nova poreska politika"), ali su plate zaposlenih u medijima i dalje većinom na nivou ili ispod prosječnih u državi. I dalje postoji ogroman broj zaposlenih u medijima koji primaju minimalne plate na nivou države. Pritisci, cenzura i samocenzura izraženi su u dijelu medija, što se zaključuje na osnovu uglavnom anonimnih svjedočenja novinara.

U bazi [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net) je tokom 2022. godine registrovano 28 napada, prijetnji i pritisaka na novinare, dok je Uprava policije u istom periodu registrovala 21. napad. Iako je broj napada isti kao i prethodne godine, načini na koji se izvršavaju ovi napadi se mijenja, pa smo tako tokom 2022. godine imali i prvi slučaj iznude. Registrovan je ogroman porast u broju registrovanih verbalnih prijetnji, odnosno uznemiravanja. Tokom prethodne godine stupile su na snagu izmjene Krivičnog zakonika koje predviđaju strože kazne za napadače na novinare, a pet slučajeva napada su kvalifikovani po tim izmjenama.

A1 Zakonske garancije za slobodu medija i njihovo sprovođenje u praksi

Da li je zagarantovano pravo na slobodu izražavanja i informacija? Obuhvata li i pristup Internetu? Da li se pravne garancije primjenjuju u praksi? Da li je medijsko zakonodavstvo donošeno u transparentnom i inkluzivnom procesu, uz konsultacije sa relevantnim profesionalnim udruženjima?

Ustavom i pojedinim medijskim zakonima zagarantovano je pravo na slobodu izražavanja, uključujući i pravo na pristup Internetu. Međutim, u praksi postoji dosta prepreka u pogledu primjene tih zakonskih rješenja. Nakon više od godinu dana rada na tekstovima krovnih medijskih zakona, krajem 2022. godine završena je i javna rasprava o Zakonu o medijima, Zakonu o audiovizuelnim medijskim uslugama i Zakonu o nacionalnom javnom emiteru Radio Televiziji Crne Gore. Očekuje se da će se u prvoj polovini 2023. godine ovi dokumenti naći u skupštinskoj proceduri. To će biti peta godina od kada se čeka na izmjene postojećeg Zakona o elektronskim medijima (a sada Zakona o AVM uslugama). Proces izmjene medijskih zakona vodilo je prvo Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, koje se u međuvremenu transformisalo u Ministarstvo kulture i medija. Radnu grupu za izmjene ovih zakona činili su predstavnici svih relevantnih državnih organa, medijskih organizacija i civilnog sektora, dok su kao konsultanti pozvani i predstavnici nekih međunarodnih organizacija.

„Zakoni su rezultat intenzivnog desetomjesečnog rada sveobuhvatne radne grupe sa 25 članova, u kojoj su se nalazile sve zainteresovane strane. Došli smo do tri nova zakona koji u suštinu imaju dvadesetak suštinskih izmjena u odnosu na trenutna rješenja.“⁵

U 2023. godini očekuje se i usvajanje prve Medijske strategije na kojoj se radi od 2021. godine, a koja će sadržati i dio koji se odnosi na unapređenje položaja medijskih radnika, ali i na medijsku pismenost i borbu protiv dezinformacija. Primijetan je povećan broj hakerskih napada posebno na internetske publikacije. Najavljeno je da će uskoro početi sa radom Agencija za sajber bezbjednost⁶, koja bi svoj puni potencijal trebalo da dostigne 2024. godine.

Da li je bilo pokušaja državnih vlasti da nametnu licenciranje ili druge striktno zahtjeve za osnivanje štampanih i online medija? Da li ti zahtjevi prevazilaze puku registraciju firme i poreza?

Poslednje izmjene Zakona o medijima, koje su stupile na snagu u 2021. godini, donijele su novine u proces evidentiranja online medija, odnosno internetskih publikacija, dok se proces osnivanja štampanih i elektronskih medija nije mijenjao. Naime, ovi mediji imaju obavezu da se evidentiraju kod Ministarstva kulture i medija, umjesto kod Agencije za elektronske medije (AEM). To je unijelo dodatnu konfuziju, jer se broj evidentiranih portala drastično smanjio, iako se njihov realni broj svakodnevno povećava. Prema poslednjim podacima Ministarstva kulture, u Crnoj Gori trenutno funkcionišu 82 portal.⁷ Podaci Sindikata medija pokazuju da je u Crnoj Gori na kraju 2021. godine stvarno bilo čak 107 internetskih publikacija, od kojih mnoge nijesu bile evidentirane.

Da li je bilo pokušaja vlasti da ograniče pravo na pristup Internetu ili da blokiraju ili filtriraju Internet sadržaj?

Nije bilo pokušaja države da ograniči pravo na pristup Internetu, niti da blokira ili filtrira online sadržaje. Ipak, rad medija bio je u velikoj mjeri otežan s obzirom na to da je nekoliko mjeseci sva elektronska komunikacija dr-

žavnih organa bila ograničena zbog hakerskih napada.⁸ U praksi novinari nijesu mogli da dođu do podataka jer su mejl adrese i veb sajtovi svih državnih organa bili u prekidu, a neki od njih su osposobljeni tek krajem 2022. godine. Tako su novinari bili prinuđeni da fizički dostavljaju pitanja ili da ih šalju faksom.⁹

Obavlja li regulatorno tijelo svoje funkcije na nezavisan i nediskriminatoran način? Da li se izdavanje dozvola i drugi propisi za emitovanje sprovode na fer i neutralan način?

I ove godine regulator – Agencija za elektronske medije (AEM) dobila je pozitivne ocijene u izvještaju Evropske komisije, u kome se navodi da je AEM nastavila da profesionalno ispunjava svoj mandat.¹⁰ Međutim, trebalo bi je dodatno ojačati kako bi imali ovlašćenja i da sankcionišu medije, kao i da vrše neophodan monitoring. Regulator nema ovlašćenja nad internetskim publikacijama i o njihovom sadržaju ne brine nijedno tijelo.

„U narednoj godini Crna Gora bi posebno trebalo da napreduje u davanju ovlašćenja Agenciji za elektronske medije (AEM) za izricanje kompletnog skupa mjera, uključujući upozorenja, novčane kazne, suspenzije i oduzimanje licenci koje obezbeđuju proporcionalnost i djelotvornost.“¹¹

Agencija je tokom 2022. godine u više navrata suspendovala emitovanje sadržaja. Prvo je u januaru 2022 na pola godine ograničila emitovanje više različitih emisija Happy televizije iz Srbije, zbog širenja mržnje i diskriminacije prema Crnogorcima¹². Nakon te odluke, uslijedila je i tužba TV Happy¹³. Takođe, u aprilu 2022. godine Savjet AEM-a zabranio je prenošenje ruskih medijskih kuća „Russia Today“ i „Sputnjik“. Ta odluka je zasnovana na odluci Vlade Crne Gore koja je usvojila sankcije Rusiji, a Agencija za elektronske medije kao regulator u obavezi je da tu odluku poštuje i da kontroliše

5 Intervju Nedejko Rudović, intervjuisao Sindikat medija Crne Gore, oktobar 2022.

6 Ministarstvo javne uprave, „Agencija za sajber bezbjednost u Crnoj Gori počinje sa radom sljedeće godine“, Vlada Crne Gore, 12.01.2022, URL: <https://www.gov.me/clanak/agencija-za-sajber-bezbjednost-u-crnoj-gori-pocinje-sa-radom-sljedece-godine>, pristupljeno: 12.01.2023.

7 Registar internetskih publikacija, Ministarstvo kulture i medija, decembar 2022.

8 Jasna Vukičević, „Posljedice sajber napada na Crnu Goru još nisu sanirane“, Slobodna Evropa, 13. 09.2022, URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/sajber-napad-crna-gora/32031931.html>, pristupljeno 10.01.2022.

9 Portal Onogost, „Informacioni sistem još ne funkcioniše u punom kapacitetu“, 05. decembar 2022, URL: <https://onogost.me/drustvo/informacioni-sistem-jos-ne-funkcionise-u-punom-kapacitetu/>, pristupljeno 10.01.2022.

10 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2022, Brisel, 12.10. 2022, URL: <https://rb.gy/m937cr>, pristupljeno 10.01.2023.

11 Ibid

12 Radio Slobodna Evropa, „Zbog Šešeljevih uvreda, emisije TV Happy zabranjene u Crnoj Gori“, 08.01.2022, URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/seselj-uvrede-tv-happy-zabrana-crna-gora-/31644961.html>, pristupljeno 08.01.2023.

13 Katarina Janković, „Milomir Marić tužio Savjet AEM“, 13.03.2022, URL: <https://www.pobjeda.me/clanak/milomir-maric-tuzio-savjet-aem>, pristupljeno 10.01.2023.

da li je emiteri kod nas sprovode.¹⁴ Agencija je početkom septembra zabranila emitovanje jutarnjeg programa srpske TV Pink "Novo jutro", zbog priloga o tragediji na Cetinju.¹⁵

U avgustu je, zbog konflikta interesa, smijenjen direktor Agencije za elektronske medije Goran Vuković¹⁶, dok je u decembru 2022. godine izabrana nova direktorica Sunčica Bakić koja je do tada obavljala funkciju rukovoditeljke Sektora za monitoring Agencije.¹⁷

Da li se zakonske odredbe o državnom oglašavanju u medijima zloupotrebljavaju zbog političkog uticaja na uređivačku politiku? Da li je raspodjela državnih sredstava transparentna, poštena i nediskriminatorna? Da li državni organi redovno objavljuju podatke o iznosima koje su raspodijelili različitim medijima?

Državno oglašavanje u medijima i dalje je veliki problem u Crnoj Gori, iako su od februara 2021. godine stupile na snagu odredbe Zakona o medijima koje se odnose na transparentnost oglašavanja.

Prvi „Godišnji izvještaj o transparentnosti finansiranja medija iz javnih prihoda“ za 2021. godinu objavljen je sredinom 2022. godine i pokazao je da javna uprava nije transparentna. Izvještaj sadrži samo parcijalne podatke, a pokazao je da su za razliku od državnih organa mediji ipak pokazali veću odgovornost i transparentnost.

„Očigledno je da je u prvoj godini primjene normi iz Zakona o medijima, kojom su organi javnog sektora obavezani da dostave podatke o sredstvima koje su uplaćivali medijima po osnovu oglašavanja i javnih usluga, došlo do zanemarivanja ove obaveze. Nadležno Ministarstvo je tokom 2021. i početkom 2022. godine organima javnog sektora upućivalo obavještenja o sadržaju obaveza koje imaju po Zakonu o medijima, kako bi se pokušala preduprijeti opasnost da većina ne do-

stavi podatke. Vidljivo je da ta aktivnost nije donijela potreban rezultat.“¹⁸

Podaci iz izvještaja iz dva izvora se razlikuju, tako su mediji prijavili prihode od oglašavanja i ugovora sa javnim organima u iznosu od skoro četiri miliona eura bez PDV-a, dok je javni sektor prijavio pola miliona manje. Za nepoštovanje ove obaveze, Zakonom o medijima su predviđene kazne i za organe javne uprave i za medije, ali se u izvještaju ne navodi da li su takvi postupci pokrenuti.¹⁹

Sličan izvještaj radila je i nevladina organizacija Centar za građansko obrazovanje, koji je pokazao da je ukupno 192 organa imalo davanja prema medijima u 2021. godini, u ukupnom iznosu nešto većem od 3.4 miliona eura. Najviše novca medijima opredijelile su lokalne samouprave – 1.387.518,40 eura, zatim javna preduzeća koja su na medije potrošila 1.139.791,92 eura. Najmanje sredstava su potrošili organi pravosuđa, tj. 3.646,94 eura.²⁰

„Organi javnog sektora pokazuju kritično nizak nivo transparentnosti. Od ukupno 663, izvještaje je dostavilo njih 60, što je svega 9%.“ – Godišnji izvještaj o transparentnosti finansiranja medija iz javnih prihoda

Da li postoje neke medijske subvencije ili fondovi za produkciju medijskog sadržaja od javnog interesa i kako se to sprovodi u praksi?

Mediji su tokom perioda pandemije od države dobili pomoć (direktnu i indirektnu) od preko 2.5 miliona eura. Istraživanje Sindikata medija Crne Gore, pokazalo je da su mediji poslovali pozitivno tokom 2020. – godine epidemije koronavirusa i ostvarili ukupan profit od blizu 2,7 miliona eura. Prema podacima Uprave prihoda i carina, ukupni prihodi bili su blizu 41,8 miliona eura, a rashodi gotovo 39,1 milion i u njima je radilo 1806 ljudi. Blizu polovine prihoda ili 20 miliona eura medijima je stiglo iz javnih izvora, odnosno iz državnog i budžeta opština, a ostatak najvećim dijelom od marketinga.²¹

14 Katarina Janković, "Sputnjik i 'Russia Today' zabranjeni, regulator prati emitere", *Pobjeda.me*, 24.04.2022. URL: <https://www.pobjeda.me/clanak/sputnjik-i-russia-today-zabranjeni-regulator-prati-emitere>, pristupljeno 10.01.2023.

15 Katarina Janković "Jutarnji program TV Pink zabranjen narednih šest mjeseci", *Pobjeda.me*, 02.09.2022., URL: <https://www.pobjeda.me/clanak/jutarnji-program-tv-pink-zabranjen-narednih-cest-mjeseci>, pristupljeno 10.01.2023.

16 Pobjeda, "Smijenjen direktor AEM-a Goran Vuković", 12.08.2022., URL: <https://www.portalanalitika.me/clanak/smijenjen-direktor-aem-a-goran-vukovic>, pristupljeno 10.01.2023.

17 *Bankar.me*, "Sunčica Bakić nova direktorica Agencije za elektronske medije", 13.12.2022. URL: <https://www.bankar.me/2022/12/13/suncica-bakic-nova-direktorica-agencije-za-elektronske-medije/>, pristupljeno 10.01.2023.

18 Ministarstvo kulture i medija, „Godišnji Izvještaj o transparentnosti finansiranja medija iz javnih prihoda za period od 15.02.2021.-31.12.2021.“, 28.06.2022. URL: <https://www.gov.me/en/documents/4b2d1cd3-a98f-44f5-ab17-f4981ae5afe1>, pristupljeno 25.12.2022.

19 *SafeJournalists.net*, „Transparentnost oglašavanja u medijima: Javna uprava krije podatke“, 30.06.2022. URL: <https://safejournalists.net/transparentnost-oglasavanja-u-medijima-javna-uprava-krije-podatke/?lang=me>, pristupljeno 25.12.2022.

20 Nikočević Damir, "Jednake šanse za sve medije – Izvještaj za 2021. godinu", (Centar za građansko obrazovanje: Podgorica, 2022), URL: <https://media.cgo-cc.org/2022/07/jednake-sanse-za-sve-medije-u-crnoj-gori-2021-1.pdf>, pristupljeno 25.12.2022, str. 14

21 *Ibid.*

Tokom 2021. godine uspostavljen je i Fond za podsticanje medijskog pluralizma. Ministarstvo kulture do sada je u dva navrata dodijelilo novac štampanim medijima i elektronskim publikacijama (za 2021. i 2022. godinu). Poslednji konkurs raspisan je u novembru 2022. godine, a odlučeno je da sredstva dobiju 43 medija i 3 mehanizma samoregulacije. Štampani mediji i portali dobili su sredstva u iznosu od 367 hiljada eura.²²

Tokom 2021. i 2022. godine mediji su kroz Fond za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti u medijima dobili oko 897 hiljada eura. Od tog iznosa Ministarstvo je kroz dva poziva rasporedilo 677 hiljada eura štampanim medijima i elektronskim publikacijama. Dok je Agencija za elektronske medije imala samo jedan konkurs do sada.

Elektronski mediji će imati priliku da se za sredstva koja su za njih opredijeljena ovim Fondom prijave početkom 2023. godine. Na prethodnom konkursu za sredstva iz 2021. godine, novac je dodijeljen za 31 medijski projekat u ukupnom iznosu 221.183,17 eura. Najveći iznos dodijeljenih sredstava pojedinačnom mediju bio je 53,6 hiljada eura, a najmanji 5 hiljada eura.

„Od 31 dodijeljenog granta najviše – osam se odnosi na tematsku oblast djeca, sport i mladi. Po šest grantova se odnosi na oblasti društvena integracija ranjivih kategorija društva i promocija kulturne raznolikosti. Pet grantova je namijenjeno oblasti zaštita životne sredine, dva granta su namijenjena tematskoj oblasti afirmacija preduzetništva, dok se na oblasti promocija zdravlja i zdravih stilova života, aktualne društvene, ekonomske i političke teme, zaštita prava i dostojanstva manjinskih naroda, evropske integracije Crne Gore i promocija poljoprivrede i turizma odnosi po jedan grant.“²³

Od osnivanja Fonda, AEM je tri puta mijenjala pravilnik za raspodjelu sredstava medijima, dok je Ministarstvo to uradilo samo jednom. I dalje postoje velike praznine u pogledu raspodjele novca, pa se često dešava da isti mediji po više osnova dobiju novac za projekte. Problematično je i pitanje monitoringa nad tim projektima, što može biti posebno važno dugoročno.

Koji su mehanizmi za finansiranje medija na jezicima nacionalnih manjina?

U okviru redovnih aktivnosti, Vlada podržava lokalne štampane medije, i to kroz Ministarstvo finansija, dok kroz Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore podržava projekte koji se tiču promocije i zaštite interesa manjina. Fond je u junu 2022. godine raspisao konkurs za dodjelu sredstava. Odlukom Fonda dodijeljeno je 1.049.723 eura za 195 projekata²⁴ promocije i zaštite interesa manjina, među kojima se nalaze i medijski projekti.

Da li su autonomija i nezavisnost javnog servisa zagantovani i efikasno zaštićeni?

Da li finansijski okvir osigurava njegovu nezavisnost i stabilnost? Da li nadzorno tijelo predstavlja društvo u cjelini?

Zakonom o nacionalnim javnom emiteru i podzakonskim aktima koji regulišu tu oblast formalno je garantovana nezavisnost Javnog servisa. Međutim, od kada su u 2021. godini izabrani novi Savjet i rukovodstvo, povremeno se spočitava njegova pristrasnost i naklonost političkoj većini u parlamentu.²⁵ Drugu godinu za redom rad Javnog servisa je pohvaljen u Izveštaju Evropske komisije gdje se navodi da je RTCG nastavila da emituje politički balansiran i različit sadržaj.²⁶

„Crna Gora mora naročito da se suzdrži od bilo kakvih akcija, političkih, zakonodavnih ili administrativnih koje prijete da naruše uredničku, institucionalnu ili finansijsku nezavisnost javnog servisa (...).“²⁷

Prema riječima direktora NVO Media centar i bivšeg člana Savjeta RTCG, Gorana Đurovića, RTCG vizuelno izgleda modernije nego što je bila prije izbora novog menadžmenta, a evidentno je i da je u informativnim emisijama uspostavljen balans između predstavnika vlasti i opozicije. Međutim, on ocjenjuje da je to sve, te da nije dovoljno za ispunjenje očekivanja i zakonskih

22 Ministarstvo kulture i medija, „Odluka o raspodjeli sredstava za javni konkurs za finansiranje medijskih sadržaja u dnevnim i nedjeljnim štampanim medijima i na internetskim publikacijama i finansiranje operativnih troškova“, 21.12.2022, URL: <https://www.gov.me/cyr/clanak/odluka-o-raspodjeli-sredstava-za-javni-konkurs-za-finansiranje-medijskih-sadrzaja-u-dnevnim-i-nedjeljnim-stampanim-medijima-i-na-internetskim-publikacijama-i-finansiranje-operativnih-troskova>, pristupljeno 25.12.2022.

23 AEM, „Izveštaj o raspodjeli sredstava iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija namijenjenih komercijalnim i neprofitnim elektronskim medijima za 2021. godinu“, 28.06.2022, URL: <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2022/06/Izveštaj-o-raspodjeli-sredstava-iz-fonda-za-podsticanje-pluralizma.pdf>, pristupljeno 25.12.2022.

24 Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, „Odluka o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata za podršku aktivnostima iz člana 36 stav 1 Zakona o manjinskim pravima i slobodama za 2022. godinu“, 11.11.2022, URL: <http://www.fzm.me/v/Odluke/Odluka%20za%202022.%20god.pdf>, pristupljeno 25.12.2022.

25 Pobjeda, „Đurović: Dok god DF, DCG i URA mogu da pozovu direktora RTCG ili AEM-a i zatraže usluge, te institucije neće biti profesionalne“, 08.09.2022, URL: <https://www.antenam.net/drustvo/258178-djurovic-dok-god-df-dcg-i-ura-mogu-da-pozovu-direktora-rtcg-ili-aem-a-i-zatraze-usluge-te-institucije-neece-biti-profesionalne>, pristupljeno 25.12.2022.

26 Evropska komisija, Izveštaj za Crnu Goru za 2022, Brisel, 12.10. 2022, URL: <https://rb.gy/m937cr>, pristupljeno 10.01.2023, str. 37

27 Ibid

obaveza i 17 miliona eura koje građani izdvajaju za finansiranje RTCG.

„Gledanost RTCG se i dalje bazira na sportskim prenosima velikih takmičenja koje je otkupio javni servis. Javni medijski servis ima izražen podržavajući odnos prema Vladi i vlastima što je posebno uočljivo u centralnoj informativnoj emisiji kao i odabirom i načinom obrade tema koje su od značaja za crnogorsko društvo. Aktuelne teme se samo obrade kroz eventualno jednu emisiju i onda 'zaborave' umjesto da se insistira na njihovom rješavanju i vrši konstantan pritisak na Vladu i skupštinsku većinu.”²⁸

Ističe i da se na RTCG nameću teme koje ne izazivaju polemiku u javnosti a koje, dodaje, potenciraju pojedini uticajni subjekti u društvu, „kao na primjer Srpska pravoslavna crkva, kao što su ukidanje zakonskog prava na abortus ili uvođenje takozvane 'vjeronauke' u redovni obrazovni sistem”.

„Najslabije tačke RTCG su: nedovoljno povjerenje u RTCG, netransparentnost, nekritički odnos prema radu vlasti na lokalnom i državnom nivou, nepotizam, neadekvatna kadrovska politika.”²⁹

Iako se tokom 2022. godine radilo na izmjenama teksta Zakona o RTCG, taj zakon još uvijek nije usvojen. Nije se promijenio način finansiranja Javnog servisa, već se rad tog medija finansira direktno iz državnog budžeta i taj način se smatra stabilnim i dobrim rješenjem koje niko ozbiljnije ne spori. Iako predviđa dosta promjena, posebno u pogledu kriterijuma za izbor članova Savjeta i generalnog direktora, Đurović ističe da novo zakonsko rješenje može doprinijeti uspostavljanju veće nezavisnosti i funkcionalnosti RTCG pod uslovom da se prihvate u cjelosti zakonska rješenja koja sadrži nacrt Zakona.

Savjet je kontrolno tijelo Javnog servisa i ima 9 članova iz raznih segmenata društva tako da se smatra da predstavlja društvo u cjelini iako se najavljuje da će kroz izmjene Zakona o nacionalnom javnom emiteru i taj dio biti mijenjan. Neki od predloga tiču se povećanja broja članova Savjeta.

A2 Efekat zakona o kleveti na novinare

Da li su odredbe zakona kojima se regulišu kleveta stroge i štite li državne službenike? Koji su glavni nedostaci ovih zakona?

Odredbe Zakona o obligacionim odnosima i Zakona o medijima, kojima se štite prava ličnosti u medijima, odnosno regulišu čast i ugled, nijesu mijenjane tokom 2022. godine. Ove odredbe sadrže sve osnovne standarde i pružaju prostor medijima za slobodan rad. Nije bilo ni zvaničnih pokušaja da se kriminalizuje kleveta.

Koliko su tužbi protiv novinara pokrenuli državni zvaničnici i političari u proteklih godinu dana?

Broj tužbi protiv medija zbog povrede prava ličnosti i dalje je velik. Poslednji podaci odnose se na 2021. godinu u kojoj je 54 slučajeva bilo aktivno pred osnovnim sudovima za nadoknadu štete zbog povrede prava ličnosti.³⁰ Isto istraživanje pokazalo je da je u svim aktivnim slučajevima traženo gotovo 310 hiljada eura, a da su najčešće tužili upravo novinari i drugi mediji svoju konkurenciju. Na drugom mjestu se nalaze građani. Taj problem prepoznat je i u poslednjem izvještaju Evropske komisije. Tokom 2022. godine registrovan je i nastavak međusobnih obračuna između konkurentskih medija, koji su kulminirali BIRN-ovim objavljivanjem spiska desničarskih organizacija u Crnoj Gori a u kome su navedene i novinarke lista Pobjeda.³¹

„Nastavljen je trend da mediji i novinari pokreću tužbe zbog klevete i uvrede protiv konkurencije.“ – Izvještaj Evropske komisije

Da li sudovi prepoznaju uspostavljeni mehanizam samoregulacije? Prihvataju li valjanost objavljenog demantija, ispravke ili izvinjenja?

Iako je evidentan napredak u pogledu sudske prakse u slučajevima naknade štete zbog povrede prava ličnosti, u kojima su tuženi novinari i/ili mediji, i dalje postoje razlike. Analiza sudskih presuda pokazala je da se isprav-

²⁸ Goran Đurović intervjuisala Bojana Konatar
²⁹ Ibid.

³⁰ Konatar Bojana, „Socio-ekonomski položaj medijskih radnika u Crnoj Gori“, (SMCG: Podgorica), decembar 2021, URL: <https://sindikatomedija.me/publikacije/11655/>, pristupljeno 20.12.2022., str 11

³¹ Janković, Srdan, „Označeni kao ekstremisti iz Crne Gore, pišu tužbe protiv BIRN-a“, Radio Slobodna Evropa, 21.11.2022, URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-birn-tuzbe/32141484.html>, pristupljeno 20.12.2022.

ka nekad tumači kao priznanje krivice, a u pojedinim slučajevima neobjavljivanje ispravke, odgovora ili demantija tumačeno je kao otežavajuća okolnost po medij. Najviše ipak zabrinjava to što se sami mediji ne oslanjaju na mehanizme samoregulacije, već se upravo mediji i novinari odlučuju da tuže konkurenciju zbog povrede prava ličnosti.

U kojoj mjeri su sudske odluke protiv novinara politički motivisane? Kakve su kazne izrečene? Šta novinari misle o ovim zakonima? Jesu li obeshrabreni da istražuju i pišu kritički?

Analiza presuda i sudske prakse nije pokazala da postoje sudske odluke koje su politički motivisane. Kazne su uglavnom višestruko manje od traženih iznosa, a u odlukama se sudije pozivaju na standarde Evropskog suda za ljudska prava. Analiza deset godina sudske prakse³² pokazala je da su najčešće tuženi privatni štampani mediji, dok je RTCG imao jednu tužbu za 10 godina, a ostali javni servisi nijesu bili tuženi uopšte zbog povrede prava ličnosti. Među aktivnim slučajevima najviše je onih u kojima su tuženi portali i štampani mediji. Iz godine u godinu, novinari ističu da njih ne obeshrabruje mogućnost tužbi zbog povrede prava ličnosti. Sa druge strane, pojedini novinari ukazuju na „dodatan oprez“ i „prilagođavanje“ priča kako bi izbjegli eventualne tužbe.³³

A3 Zaštita političkog pluralizma u medijima

Da li je politički pluralizam u medijima regulisan medijskim zakonodavstvom mimo izbornih procesa? Koje su obaveze javnih servisa, a koje privatnih emitera u vezi sa političkim pluralizmom mimo izbornih procesa?

Politički pluralizam u medijima regulisan je i zaštićen setom različitih zakona i to: Zakonom o medijima, Zakonom o nacionalnom javnom servisu RTCG, Zakonom o izboru odbornika i poslanika i Zakonom o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja. Ova zakonska rješenja nijesu mijenjana tokom analiziranog perioda. Međutim, ovi zakoni uglavnom tretiraju obaveze medija tokom izbornog perioda. Van izborne trke, i dalje je primjetno da vodeće partije imaju bliske medije, čak i nakon smje-

ne vlasti u 2020. godini. U izvještaju Centra za medijski pluralizam i slobodu medija za 2020. godinu, ističe se da su mejnstrim mediji u Crnoj Gori uglavnom politički opredijeljeni, ali da neki direktnije zavise od političkih i ekonomskih interesa iza njih.³⁴

„Duboka politička polarizacija medijske scene je i dalje prisutna, dok je rastuća konkurencija velikih regionalnih medija dodatno opteretila lokalno medijsko tržište.” – Izvještaj Evropske komisije, str. 6

Da li je regulatorno tijelo nadležno za nadzor i zaštitu političkog pluralizma van izbornog procesa? Imaju li političke stranke i kandidati pošten i jednak pristup medijima van izbornog procesa?

Obaveze regulatora, koje se odnose na monitoring rada medija, vezane su samo za predizbornoj kampanju, te se van tog perioda monitoring ne vrši. Tokom prethodne dvije godine osnovano je više televizija, od kojih su neke dobile i nacionalnu frekvenciju, a čija je uređivačka politika bliska dijelu nove vlasti u Crnoj Gori, dok su pojedine bliske i novoj opoziciji.

Koje su zakonske obaveze medija tokom predizbornih kampanja? Koje tijelo vrši monitoring rada elektronskih i štampanih medija?

Tokom 2022. godine radne grupe mijenjale su set medijskih zakona, koji će se u nekoj mjeri odnositi i na obaveze medija tokom izbora, ali će se početkom 2023. godine finalizovati tekstovi i uputiti Vladi na usvajanje. Nije bilo izmjena drugih zakonskih odredbi kojima se propisuju obaveze medija u toku predizbornih kampanja. Postojećim zakonskim rješenjima za monitoring elektronskih medija zadužena je Agencija za elektronske medije, koja prije izbora izdaje pravilnike o pravima i obavezama emitera, a nakon izbora objavljuje izvještaje o monitoringu.

Imaju li političke partije i kandidati jednak i fer pristup medijima tokom predizborne kampanje?

Sva dosadašnja istraživanja i analize domaćih i međunarodnih organizacija pokazali su da političke partije i kandidati nemaju jednak i fer pristup medijima, ni tokom predizborne kampanje a ni nakon toga. Tokom 2022.

³² Camović Marijana, Laković Konatar Bojana, „Činjenicama protiv tužbi-deset godina od dekriminalizacije klevete”, (SMCG: Podgorica), januar 2021, URL: <https://sindikatomedija.me/publikacije/cinjenicama-protiv-tuzbi-deset-godina-dekriminalizacije-klevete-u-crnoj-gori/>, pristupljeno 12.02.2022.

³³ Intervju, novinar anonimno, novembar 2022.

³⁴ Vuković Dragoljub, Brkić Danijela, „Monitoring media pluralism in the digital era”, (Center for media pluralism and media freedom:2021), URL: <https://bit.ly/3J2DiBx>, pristupljeno 12.01.2023, str. 13

godine održani su lokalni izbori u više crnogorskih opština a prema izvještajima Agencije za elektronske medije najveća količina medijskog predstavljanja je zabilježena kroz besplatno oglašavanje jer je Javni servis dužan da obezbijedi besplatno medijsko predstavljanje svim listama koje učestvuju na izborima.³⁵

„Upoređujući besplatno i plaćeno oglašavanje u programima posmatranih televizijskih emitera, važno je napomenuti da je zabilježena određena količina plaćenog medijskog predstavljanja u programima javnih emitera. Posmatrajući programe komercijalnih televizija karakteristično je da je zabilježena značajna količina besplatnog medijskog predstavljanja i mala količina plaćenog oglašavanja.“³⁶

A4 Sloboda rada i udruživanja novinara/ki – pravne garancije i praksa

Postoji li obaveza licenciranja novinara od strane države? Da li je bilo pokušaja u prošloj godini da država uvede licence? Da li je bilo slučajeva u kojima je novinarima zabranjeno da izvještavaju sa nekih događaja jer nijesu posjedovali akreditaciju?

O uvođenju licenci za rad novinara, medijskim inspektorima i postojanju regulatornog tijela (takozvane Novinarske komore) bilo je riječi u više navrata unutar radnih grupa za izmjene medijskih zakona. Ipak, zvaničnih inicijativi za uvođenje tih statuta nije bilo tokom 2022. godine, a ranije su takve inicijative nailazile na osudu medijskih organizacija.

Nije bilo slučajeva u kojima je novinarima onemogućeno da prisustvuju događajima, zbog nemanja akreditacije. Ipak, i tokom 2022. godine nastavljen je praksa da najveći državni zvaničnici kritikuju pojedine medije i povezuju ih sa kriminalnim grupama, kao i da prijete gaše-

njem tih medija.³⁷ Takođe, po prvi put je zabilježen slučaj policijskog ispitivanja novinara, po prijavi jednog od radnika obezbjeđenja u kompaniji čiji su radnici štrajkovali, a novinari izvještavali sa tog štrajka.³⁸

Da li su novinari organizovani u profesionalna udruženja, ako jesu – kako? Postoje li pritisci na njihove organizacije ili pojedine članove?

Crnogorski novinari slobodni su da se udružuju. Trenutno su aktivna tri udruženja novinara, od kojih se dva (Udruženje novinara Crne Gore i Društvo crnogorskih novinara) uglavnom fokusiraju na dodjele nagrada najboljim novinarima u čast Dana novinara Crne Gore. Treće udruženje, Društvo profesionalnih novinara uglavnom je orjentisano na projekte, obuke i pružanje psihološke pomoći novinarima. Nijesu zabilježeni pritisci na lidere ovih udruženja.

Da li su novinari organizovani u sindikate, ako jesu – kako? Postoje li pritisci na njihove organizacije ili pojedine članove?

Socio-ekonomski položaj medijskih radnika u fokusu je Sindikata medija Crne Gore koji se gotovo deceniju bori za unapređenje radnih prava zaposlenih u medijima. Oko šest stotina medijskih radnika iz različitih medija i različitih gradova Crne Gore udruženo je u Sindikat, a tokom 2022. godine izabran je i novi predsjednik – Radomir Kračković. Postoji i drugi, manji sindikat, Sindikat informativne, grafičke i izdavačke djelatnosti koji osim manjeg dijela zaposlenih u medijima okuplja zaposlene u grafičkim i izdavačkim preduzećima i štamparijama. Nije bilo pritisaka na sindikalne lidere. Međutim, nastavljen je praksa pritisaka i zastrašivanja pojedinih članova ili cijelih sindikalnih organizacija. Tokom 2022. godine registrovano je i antisindikalno djelovanje pojedinih privatnih medija, koji su „preporučili“ zaposlenima da se ne učlanjuju u Sindikat medija Crne Gore.³⁹

„Antisindikalno djelovanje, iako ne javno, prisutno je u dijelu privatnih medija s ciljem da se zaposleni obezhrabre da se učlane u sindikat. Ipak, s druge strane, tokom 2022. godine, u Sindikat medija se učlanilo vi-

35 AEM, „Izveštaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za lokalne izbore – mart 2022. godine“, 06.04.2022, URL: <https://aemca.org/wp-content/uploads/2022/04/Izveštaj-o-lokalnim-izborima-u-SO-Berane-i-Ulcinj-mart-2022.pdf>, pristupljeno 12.01.2023.

36 AEM, „Izveštaj o medijskom predstavljanju tokom kampanje za lokalne izbore – oktobar 2022. godine“, 23.11.2022, URL: <https://aemca.org/wp-content/uploads/2022/11/Izveštaj-o-medijskom-predstavljanju-tokom-kampanje-za-lokalne-izbore-Oktobar-2022-02-1954-23.11.2022.pdf>, pristupljeno 12.01.2023.

37 Gradska TV, „HRA: Osudujemo optužbe i prijetnje koje Abazović saopštava protiv CdM-a, Analitike, M portala, Gradske TV i Pobjede“, 09.09.2022., URL: <https://gradski.me/hra-osudujemo-optuzbe-i-prijetnje-koje-abazovic-saopstava-protiv-cdm-a-analitike-m-portala-gradske-tv-i-pobjede/>, pristupljeno 10.01.2023.

38 Zeković Mia, „Policija ispitivala novinare zbog izvještavanja sa protesta radnika“, Antena M, 31.08.2022. URL: <https://www.antenam.net/drustvo/257122-policija-ispitivala-novinare-zbog-izvjestavanja-sa-protesta-radnika>, pristupljeno 10.01.2023.

39 Podaci SMCG.

še od 50 novinara i medijskih radnika što pokazuje da raste svijest da se zajedničkom borbom i solidarnošću može ostvariti i bolji položaj naše profesije.“⁴⁰

Postoji li Savjet za štampu i kako je on organizovan? Jesu li zabilježeni pritisci na predstavnike tog tijela?

Uprkos preporukama da se uspostavi jedinstveno samoregulatorno tijelo, do toga nije došlo ni u 2022. godini. Trenutno postoje tri samoregulatorna tijela: Medijski savjet za samoregulaciju, kao jedino kolektivno tijelo sa 13 članova, i Ombudsmeni u Danu i u televiziji i novini Vijesti i nedjeljniku Monitor. Svog ombudsmana ima i Javni servis. Ombudsmeni privatnih medija i Medijskih savjet za samoregulaciju, zahvaljujući izmjenama Zakona o medijima, imaju priliku da se finansiraju iz Fonda za podsticanje medijskog pluralizma. Nijesu zabilježeni pritisci ni na predstavnike ovih tijela.

A5 Zaštita novinarskih izvora

Kako je zakonom garantovana povjerljivost izvora novinara? Pod kojim okolnostima pravo na zaštitu njihovih izvora može biti ograničeno?

Do kraja 2022. godine nije usvojen novi tekst Zakona o medijima, ali je radna grupa tokom cijele godine radila i na izmjenama članova tog dokumenta koje se odnose na garanciju povjerljivosti izvora informacija. To su ujedno i najviše kritikovane odredbe važećeg Zakona, zbog potencijalnih opasnosti od pritisaka da se izvor informacija otkrije. Zakonom je definisano da novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, osim u slučaju kada to od njega traži državni tužilac i to radi zaštite interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta i zaštite zdravlja.⁴¹ Do sada nisu zabilježeni slučajevi zloupotrebe ovog člana zakona. Nacrtom novog Zakona predviđeno je da je samo na osnovu odluke nadležnog suda moguće da novinar otkrije izvor informacija, a kada je to neophodno radi zaštite interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta i zaštite zdravlja.⁴²

40 Intervju, Radomir Kračković, intervjuisala Bojana Kanatar, decembar 2022.

41 „Zakon o medijima“, član 30, URL: <https://me.propisi.net/zakon-o-medijima/>

42 Ana Komatina, „Novinarski izvor otkriti samo uz odluku suda“, 10.11.2022, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/629999/novinarski-izvor-otkriti-samo-uz-odluku-suda>, pristupljeno 10.01.2023.

Da li vlasti poštuju povjerljivost izvora informisanja? Da li je bilo primjera u kojima je novinarima naređeno da otkriju izvore i je li to pravdano zaštitom javnog interesa? Da li je bilo nekih sankcija za novinare koji su odbili da otkriju identitet izvora?

Nije bilo novih slučajeva u kojima je od novinara i medija traženo da otkriju izvor informacija. Posljedni zabilježen slučaj registrovan je krajem 2021. godine i odnosi se na novinara dnevnog lista Pobjeda, Nenada Zečevića koji je saslušan u Tužilaštvu po prijavi direktora Agencije za nacionalnu bezbjednost (ANB) Dejana Vukšića zbog navodnog odavanja tajnih podataka. Postupak je i dalje u toku, a povod za saslušanje bio je Zečevićev tekst.⁴³

A6 Zaštita prava na pristup informacijama

Koja su zakonska pravila o pristupu službenim dokumentima i informacijama relevantnim za novinare?

Posljednje izmjene Zakona o slobodnom pristupu informacijama usvojene su 2017. godine, a dvije posljednje Vlade najavljivale su izmjene ovog dokumenta. U više navrata je tokom 2022. godine ukazivano na potrebu izmjene Zakona o SPI, između ostalog i zbog potrebe da se uspostavi princip zabrane zloupotrebe zahtjeva za slobodan pristup informacijama.⁴⁴ Sa druge strane, nevladin sektor i mediji ukazivali su više puta na nedostatke važećeg zakona koji omogućava državnim organima da zadržavaju i čine tajnim informacije od javnog značaja.⁴⁵ Predlogom zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama koji je nakon uspostavljanja nove Vlade vraćen na doradu, predviđaju se neka nova rješenja poput tog da će ubuduće stav Savjeta Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama po žalbi za ćutanje admini-

43 Redakcija Pobjede, „Šef ANB-a javni podatak proglasio tajnim“, *Pobjeda.me*, 16.11.2021, URL: <https://bit.ly/3tHG60J>, pristupljeno 28.01.2023.

44 Rudović Miloš, „Potrebno uspostaviti princip zloupotrebe prava na slobodan pristup informacijama“, *Vijesti.me*, 07.12.2022, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/633837/potrebno-uspostaviti-princip-zloupotrebe-prava-na-slobodan-pristup-informacijama>, pristupljeno 28.01.2023.

45 Ne.V., „Gvozdenović: Neke institucije ne bi odgovorile ni na ‘dobar dan’, a za to ne snose nikakve posljedice“, *Vijesti.me*, 03.10.2022, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/624320/gvozdenovic-neke-institucije-ne-bi-odgovorile-ni-na-dobar-dan-a-za-to-ne-snose-nikakve-posljedice>, pristupljeno 23.12.2022.

stracije biti obavezujući, a državni organi moraće po njemu da postupe.⁴⁶

Da li novinari koriste ova pravila? Pridržavaju li se vlasti pravila bez odlaganja?

Prema podacima Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama (AZLP), novinari su državnim organima uputili 76 zahtjeva za slobodan pristup informacijama tokom 2022. godine, ili čak 30 manje nego godinu ranije.

„Broj odbijenih zahtjeva za slobodan pristup informacijama je 18, dok je 16 zahtjeva za slobodan pristup informacijama djelimično usvojeno.“⁴⁷

Iz Agencije otkrivaju da su novinari podnijeli šest žalbi zbog povrede pravila postupka, odnosno ćutanja administracije, a ti postupci su u toku. Dva zahtjeva se odnose na Radio-televiziju Crne Gore, i po jedan na Savjet RTCG, Aerodrome Crne Gore, Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo finansija.

Tokom 2021. godine usvojena je i Uredba o naknadi troškova u postupku za pristup informacijama⁴⁸, koja je donijela neke finansijske olakšice za novinare.

Da li su vlasti generalno transparentne? Da li imaju otvorene, nediskriminatorne i poštene odnose prema medijima ili teže da rade u tajnosti? Odnose li se državne institucije selektivno prema politički nastrojenim medijima?

Veći dio 2022. godine protekao je u procesu rekonstrukcije i izbora nove Vlade, te je samim tim malo vremena posvećeno radu na povećanju transparentnosti. Osim toga, drugu polovinu godine obilježili su i hakerski napadi na veb sajtove državnih organa, koji su duže od tri mjeseca bili blokirani, čime je mogućnost proaktivnog objavljivanja informacija od javnog značaja bila smanjena na minimum. Osim sajtova, blokirane su bile i mejl adrese državnih organa, pa se svaki pokušaj dolaska do informacija svodio na fizičko dostavljanje zahtjeva za slobodan pristup informacijama. Iako se formalno trude da obezbijede jednak pristup informacijama, novinari i

dalje svjedoče da postoje institucije koje imaju sebi bliske medije kojima prije odgovaraju na upite. Aktuelni premijer u tehničkom mandatu, Dritan Abazović kritikovan je u više navrata tokom 2022. godine jer je često kritikovao rad pojedinih medija, ukazujući na bliske veze tih medija sa kriminalnim strukturama, a ponekad čak i insinuirajući da će doći do gašenja nekih od njih.⁴⁹

Da li je omogućen javni pristup sjednicama parlamenta? Postoje li ograničenja za novinare u praćenju rada parlamenta?

Zasjedanja Skupštine Crne Gore i rad njenih odbora od marta 2021. godine mogu se uživo pratiti na Parlamentarnom kanalu Javnog servisa. Osim praćenja uživo, moguće je gledati zasjedanja i u repriznim terminima.⁵⁰ Dotadašnja praksa uživo prenošenja plenarnih sesija, unaprijedena je i uživo prenosom svih sjednica skupštinskih odbora putem You tube-a, a snimci ostaju na raspolaganju i za kasnije gledanje. Skupština je godinama unazad ocijenjena kao najtransparentniji organ.

Da li su sudovi transparentni? Da li mediji mogu pristupiti sudskim postupcima na nediskriminatoran način i bez nepotrebnih ograničenja?

Suđenja su uglavnom otvorena za javnost i za predstavnike medija, iako nije dozvoljeno audio i video snimanje ročišta. Po mišljenju novinara, sudovi su i dalje djelimično otvoreni za javnost i za medije. Kao neki od najčešćih razloga za zabranu prisustva suđenjima, prema tvrdnjama novinara, pored objektivnih kao što je zaštita prava maloljetnika, zaštita prava na privatnost, navode i nedovoljne prostorne kapacitete većine sudnica.

Koliko su vlada i ministarstva otvoreni za javnost?

Predsjednik Vlade i ministri uglavnom su se trudili da budu transparentniji, te su često gostovali u medijima i davali intervjue tokom prve godine mandata. Za razliku od većine svojih kolega, nova ministarka kulture i medija, Maša Vlahović nastavila je praksu svoje prethodnice i svoj prvi intervju na funkciji dala tek početkom 2023. godine.

⁴⁶ Popović Tina, „Kod Agencije ključ od tajnih podataka“, *Vijesti.me*, 28.12.2022. URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/636712/kod-agencije-kljuc-od-tajnih-podataka>, pristupljeno 12.01.2022.

⁴⁷ Dopis br 07-43-18-2/23, od 26.01.2023. godine, Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama.

⁴⁸ Uredba o izmjenama Uredbe o naknadi troškova u postupku za pristup informacijama, Službeni list Crne Gore broj 066/16 i 121/21. URL: <http://dopuna.ingpro.rs/GLASILAC/G121-2021.pdf>, pristupljeno 21.01.2023.

⁴⁹ Tomović Predrag, „Nakon Abazovićevih izjava, prijetnje medijima koji kritikuju vlast“, 12.09.2022, Radio Slobodna Evropa. URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/prijetnje-mediji-abazovic-m-portal/32030116.html>, pristupljeno 12.01.2023.

⁵⁰ RTCG, „Parlamentarni kanal kreće od 25. marta“, 22.03.2021. URL: <http://www.rtcg.me/vijesti/politika/314711/parlamentarni-kanal-krece-od-25-marta.html>, pristupljeno 21.12.2022.

Društvene mreže, u prvom redu Facebook i Twitter postali su zvanični kanali komunikacije Vlade i resornih ministara sa građanima. Najveća novina koju je donijela 2022. godina jeste to što su od konstituisanja nove Vlade, sve sjednice otvorene za javnost uz prenos uživo na You Tube kanalu Vlade.⁵¹

U ranijim istraživanjima, novinari su kao najtransparentnije ocijenili – Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo finansija, dok su kritikovali Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo odbrane i Ministarstvo pravde.

51 B.H., „Danas konstitutivna sjednica Vlade uz direktan prenos“, *Vijesti.me*, 29.04.2022, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/601953/danas-konstitutivna-sjednica-vlade-uz-direktan-prenos>, pristupljeno 12.01.2023.

B1 Ekonomska ograničenja novinarske slobode

Koliko novinara ima potpisane ugovore o radu? Da li imaju odgovarajuću socijalnu zaštitu? Kolike su plate novinara? Da li novinari plate primaju redovno?

Na malom crnogorskom tržištu i u 2022. godini radilo je više od 200 medija, od čega preko 100 portala. Pretragom zvaničnih finansijskih izvještaja evidentiranih medija na sajtu Uprave prihoda i carina, kao i pretragom impresuma medija koji se nisu evidentirali, Sindikat medija je došao do podatka da je u ovim medijima početkom 2022. radilo 1946 zaposlenih.⁵² To je značajan rast u odnosu na 2020. godinu kada je po podacima Sindikata medija u crnogorskim medijima radilo 1806 ljudi.⁵³ Na rast broja zaposlenih u medijima najviše je uticalo osnivanje lokalnog javnog emitera Gradske Radio-Televizije u Podgorici, zatim zapošljavanje u nacionalnom Javnom servisu Radio-Televiziji Crne Gore kao i osnivanje nekoliko novih portala.

I dalje ne postoje podaci o broju novinara, s obzirom da se posljednja istraživanja odnose na 2014. godinu, a ni država, niti mediji, ne vode takvu statistiku. Nema dostu-

⁵² Podaci dobijeni od Uprave prihoda i carina Crne Gore (izvor: www.eprijava.tax.gov.me) i impresuma medija, tokom decembra 2022. i januara 2023.

⁵³ Konatar Bojana, „Socio-ekonomski položaj medijskih radnika u Crnoj Gori“, (SMCG: Podgorica), decembar 2021, URL: <https://sindikatomedija.me/publikacije/11655/>, pristupljeno 20.12.2022., str. 6

pnih informacija ni o broju novinara koji imaju ugovore o radu. Krajem 2021. godine, jedan od četiri dnevna lista – Dnevne novine proglasio je stečaj, štampano izdanje je ugašeno i oko 30 zaposlenih ostalo je bez posla.⁵⁴ Krajem 2021. godine i portal FOS media prestao je sa radom. U tom mediju, koji ima još 16 registrovanih portala po gradovima, zvanično je bio prijavljen samo jedan zaposleni. Portal FOS medija je tokom 2022. godine obnovio rad, ali ne i 16 portala po gradovima i prijavio je 8 zaposlenih.⁵⁵ Tokom 2022. godine sa radom je prestalo nekoliko portala i nekoliko radio stanica ali su osnovani novi portali te nekoliko novih radio stanica i jedna televizija.⁵⁶

Veliki broj medija u Crnoj Gori i dalje duguje poreze i doprinose za zarade zaposlenih, a mnogi od njih nalaze se u reprogramu duga. U pojedinim medijima je zadržana praksa zapošljavanja preko ugovora o djelu, odnosno angažovanje honoraraca. Plate zaposlenima često kasne u lokalnim javnim emiterima, ali je taj dug tokom 2022. u nekim od njih smanjen.

Plate zaposlenima u medijima, ali i svim zaposlenim u Crnoj Gori, porasle su početkom 2022. godine zahvaljujući Vladinom programu „Evropa sad“ kojim su ukinuti doprinosi na zdravstveno osiguranje a poslodavci su bili obavezni da taj trošak prebace na povećanje zarada. Plate su tako porasle u prosjeku od 100 do 150 eura a minimalne zarade sa 250 na 450 eura. Međutim, to je stvorilo nove probleme, obzirom da su plate zaposlenima koji rade sa srednjom školom fiksne u pojedinim lokalnim javnim emiterima, i iznose 450 eura.

„Mi nijesmo zadovoljni programom „Evropa sad“, a razlog nezadovoljstva je taj što ljudi koji rade različite poslove sa srednjom školom imaju fiksnu platu 450 eura, bez obzira na to koje poslove rade i koliko poslova rade. Ono što im najteže pada i što im je neshvatljivo jeste činjenica da im u zarade ne ulazi radni staž već da je ta zarada fiksna.“⁵⁷

Poseban problem dešava se u privatnim medijima u kojima se za isti posao ljudi različito plaćaju. Međutim, isti problem postoji i u dijelu lokalnih javnih emitera, kao i činjenica da se koeficijenti određuju bez analite, već se podešavaju prema iznosu neto plate.

„Zarade su nam više puta umanjivane, plate su tajna i da postoji diskriminacija u zaradama jer se za isto radno mjesto isplaćuju različiti iznosi. Na primjer, dva novi-

nara koji imaju isti posao i isti obim posla, primaju platu različitu za 200 eura, jedan prima 550 a drugi 750 eura.“⁵⁸

Tokom 2022. godine dva reprezentativna sindikata u oblasti medija, Sindikat medija Crne Gore i Sindikat informativne, grafičke i izdavačke djelatnosti zatražili su od vlasnika medija i njihove organizacije Unije poslodavaca Crne Gore (UPCG) pregovore o novom Granskom kolektivnom ugovoru za oblast medija.⁵⁹ Održano je nekoliko pripremnih sastanaka i očekuje se da pregovori počnu tokom 2023. godine. U zajedničkom predlogu, dva sindikata zatražila su uvećanje zarada zaposlenima u medijima za 15 do 20 odsto te uvođenje zimmice i jubilarnih nagrada za 10, 20 i 30 godina rada u istom mediju.⁶⁰

Krajem 2022. godine u Crnoj Gori je usvojen i novi Opšti kolektivni ugovor. Po njemu će zaposleni u medijima, ako ne bude sklopljen Granski kolektivni ugovor u prvih 6 mjeseci 2023., od sredine te godine primati dnevnicu uvećane za 80 odsto za rad nedjeljom, što će dovesti do povećanja primanja onih zaposlenih koji rade nedjeljom.⁶¹

Kakvi su uslovi rada novinara?

Pandemija Covid-19 oslabila je tokom druge polovine 2021. godine i više nema uticaja na rad novinara. Ipak, svaki treći anketirani novinar vjeruje da je njegov položaj gori od pojave pandemije.⁶² Pandemija je uticala i na promjenu radnog vremena i radnog okruženja, pa je bilo sve teže dokazati koliko je trajao radni dan i da li je bilo prekovremenog rada. Ipak, tokom 2022. godine zaposleni su se uglavnom vratili u redakcije. Sindikat medija Crne Gore je u novom Granskom kolektivnom ugovoru predložio regulisanje rada od kuće i rada na daljinu a zatražio je i pravo na djelimičnu diskonekciju zaposlenih od poziva poslodavaca van radnog vremena, što su pravni instituti koji se polako uvode na Zapadu.

„Ne postoji jedan razlog zašto sam napustio novinarstvo jer situacija nije crno-bijela. Sa jedne strane to je jako zahtjevan i težak posao. Ali i onda nesigurnost i u

54 M.M.Lj., „Gasi se štampano izdanje Dневnih novina“, 31.12.2021., URL: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustva/347000/gasi-se-stampano-izdanje-dnevnih-novina.html>, pristupljeno 31.12.2022.

55 Uprava prihoda i carina Crne Gore, izvor: www.eprijava.tax.gov.me, pristupano tokom decembra 2022.

56 AEM, „Emiteri i operatori“, URL: <https://aemcg.org/emiteri-i-operatori/>

57 Fokus grupa II, januar 2023.

58 Fokus grupa I, decembar 2022.

59 SMCG, „Granski kolektivni ugovor za medije neophodan“, 24.05.2022., URL: <https://sindikatomedija.me/saopštenja/granski-kolektivni-ugovor-za-medije-neophodan/>, pristupljeno 20.12.2022.

60 MINA, „Kračković: Insistiracemo na uvećanju zarada medijskim radnicima“, *Vijesti.me*, 05.01.2023., URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/637737/krackovic-insistiracemo-na-uvecanju-zarada-medijskim-radnicima>, pristupljeno 10.01.2023.

61 Ibid.

62 Camović Veličković Marijana, Konatar Bojana, „Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2021“, (SMCG: Podgorica, 2022), URL: <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2022/05/MNE-MNE-2021-1.pdf>, pristupljeno 20.12.2023.

pogledu zarada, koje su niske i često neredovne, ali i fizička nesigurnost jer je bilo i takvih situacija.“⁶³

Uslovi rada u medijima se nisu puno promijenili. I dalje postoje isti problemi koji se odnose na rad na crno i isplatu dijela zarade „na ruke“ (uglavnom u portalima od kojih mnogi ne prijavljuju Upravi prihoda i carina da imaju zaposlenih a proizvode medijski sadržaj), prekovremeni rad (koji se često ne plaća), cenzuru i samocenzuru u dijelu medija, izbor samo poželjnih sagovornika i stavljanje na „crnu listu“ ostalih. Problem predstavlja i to što se u dijelu medija ne isplaćuju praznične dnevnice, koje zaposlenima pripadaju po zakonu.

Kada su u pitanju planovi za budućnost, mnogi novinari žele da napuste ovaj posao. S druge strane, među studentima novinarstva brojni sebe ne vide u medijima već u nekoj drugoj profesiji, poput PR-a što su pokazala neka ranija istraživanja SMCG. Kao najveće probleme, mladi novinari navode nepovjerenje sagovornika, sputavanje okoline i loš odnos javnosti prema njihovom poslu, ali i to što nemaju adekvatnu zaštitu, što su im ugovori nesigurni i što često rade prekovremeno.⁶⁴

„Naš problem je burnout, radimo izvan svih okvira i mogućnosti, prekovremeno, a zauzvrat nemamo ništa što bi nas natjeralo da nastavimo da se bavimo novinarskom profesijom. Problemi novinara prisutni su kod svih generacija, jedina razlika je u tome što su mladi novinari finansijski manje ‘ispoštovani’“⁶⁵

Koji su najveći problemi sa kojima se novinari suočavaju na radnom mjestu?

Veliki problem u posljednjih nekoliko godina predstavlja preopterećenost novinara. Redakcije crnogorskih medija su većinom male u odnosu na medijski sadržaj koji proizvode a ima puno lokalnih i globalnih dešavanja o kojima treba informisati publiku ali i pobijediti u velikoj konkurenciji od preko 200 medija. Sve to povećalo je prosječnu količinu rada novinara, koji često rade za više medija istovremeno (npr. i za radio i za portal).

„Iako često postoji volja među zaposlenima, mediji ili nemaju sluha za to ili nemaju dovoljno ljudi koji bi omogućili nesmetan rad redakcije tokom edukacije nekog člana tima. Osim toga, stres je ono što je zajednički problem zaposlenima u gotovo svim redakcijama. Nedostatak opreme ili stara oprema je također čest problem.“⁶⁶

⁶³ Intervju, Matija Otašević, intervjuisao Sindikat medija Crne Gore, novembar 2022.

⁶⁴ Fokus grupa 1, decembar 2022.

⁶⁵ Ibid

⁶⁶ Intervju, Radomir Kračković, intervjuisala Bojana Konatar, decembar 2022.

Dio problema, posebno onih koji se odnose na ekonomski položaj novinara, mogao bi biti riješen kroz usvajanje novog Granskog kolektivnog ugovora za oblast medija ili usvajanjem pojedinačnih kolektivnih ugovora u medijima.

B2 Nezavisnost novinara u privatnim medijima

Jesu li privatni mediji usvojili organizacione dokumente prema kojima su redakcije odvojene i nezavisne od menadžera i marketinških odjeljenja?

Redakcije većine privatnih medija u Crnoj Gori nemaju dokumente koji definišu da su redakcije odvojene od menadžera i marketinških odjeljenja pa novinari i dalje često blisko saraduju sa marketinškim odjeljenjima, dok se uticaj menadžera, često oslikan putem uticaja urednika, podrazumijeva. Prečutni dogovor da se o oglašivačima ne piše negativno i izvještavanje u skladu sa uređivačkom politikom medija, koja nije definisana, neki su od najčešćih izazova za novinare privatnih medija. Prikriveno oglašavanje u elektronskim medijima (radio stanicama i televizijama) je djelimično smanjeno proteklih godina zbog opomena koje izriče regulator – Agencija za elektronske medije.

Da li su privatni mediji usvojili druga pravila kako bi osigurali nezavisnost redakcija od vlasnika medija i upravljačkih tijela? Poštuju li se ta pravila? Imaju li redakcije privatnih medija interne etičke kodekse ili poštuju generalni etički kodeks?

Privatni mediji počinju polako ozbiljnije da shvataju značaj internih pravila za funkcionisanje redakcije, na šta ukazuje to što su pojedini tokom 2021. godine usvojili interne etičke smjernice. Ipak, i dalje većina privatnih medija nema interne etičke kodekse ili pravila koja bi osigurala nezavisnost redakcije od vlasnika medija ili upravljačkih tijela.

Koji su najčešći oblici pritisaka koje vlasnici medija i menadžeri vrše na redakcije ili pojedine novinare? Koji je najilustrativniji primjer pritiska vlasnika ili menadžera medija na redakciju ili određenog novinara tokom prethodne godine?

Nijesu poznati neki posebni slučajevi pritisaka vlasnika ili menadžera medija na redakciju ili određenog novina-

ra u privatnim medijima. Međutim, ono o čemu novinari svjedoče jeste povećan obim posla, posebno od početka pandemije Covida-19.

„Privatni mediji predstavljaju problem sam za sebe. Oni priznaju i poštuju samo ona pravila koja njima odgovaraju, zato bi usvajanje Granskog kolektivnog ugovora na neki način zaštitilo nas u privatnim medijima i omogućilo nam neku sigurnost.“⁶⁷

B3 Nezavisnost novinara u Javnom servisu

Postoji li kodeks ponašanja novinara i uredničke nezavisnosti u javnom servisu? Da li se novinari pridržavaju ovog kodeksa?

Javni servis – Radio-televizija Crne Gore prva je medijska kuća koja je usvojila Etički kodeks zaposlenih prije nekoliko godina. Tokom 2021. godine Savjet je usvojio inovirani dokument, da bi novo rukovodstvo nekoliko mjeseci kasnije iniciralo izmjene ovog dokumenta⁶⁸ do čijeg usvajanja nije došlo. Ovaj dokument nudi osnovne principe u kojima se preciziraju profesionalna prava i obaveze „novinara i kreativnog osoblja” Javnog servisa. Najviše polemike u predloženom rješenju izazvale su odredbe koje se odnose na ograničavanje slobode zaposlenih da izražavaju mišljenja na društvenim mrežama, što su pojedini članovi Savjeta tumačili kao povredu njihovog prava na slobodu izražavanja koje je garantovano Ustavom.⁶⁹

Imaju li javni servisi interna organizaciona pravila kako bi redakcije bile nezavisne od upravljačkih tijela? Da li se ta pravila poštuju?

Tokom 2021. godine izmijenjen je sastav glavnog upravljačkog tijela – Savjeta, a izabrano je i novo rukovodstvo RTCG. Nakon tih izmjena, rad Javnog servisa dobio je neke pozitivne ocjene koje je uputila i Evropska komisija u Izvještaju za Crnu Goru za 2022. godinu.⁷⁰ Međutim, i dalje se skreće pažnja na rad Savjeta i činjenicu da su

ranije smjene nekadašnjih članova tog tijela proglašene nezakonitim tokom 2021. godine.⁷¹ Neke od kritika NVO sektora odnosile su se na potencijalni sukob interesa pojedinih članova Savjeta.⁷²

Na samom početku 2023. godine, Osnovni sud u Podgorici donio je prvostepenu presudu kojom se poništava kao nezakonita odluka Savjeta RTCG o izboru generalnog direktora Javnog servisa Borisa Raonića, koja je donijeta 6. avgusta 2021. Jedan od argumenata koji je naveo sud je i konflikt interesa jer je Raonić u vrijeme imenovanja za generalnog direktora bio član Savjeta Agencije za elektronske medije, što je u suprotnosti sa odredbama Zakona o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televiziji Crne Gore i Zakona o sprečavanju korupcije⁷³. Pravni zastupnici RTCG najavili su žalbu na ovu odluku⁷⁴.

Koji su najčešći oblici pritiska vlasti na redakcije ili pojedine novinare u javnim servisima? Koji je bio najilustrativniji primjer pritiska koji je vlast ispoljila nad redakcijom ili pojedinim novinarima javnog servisa tokom prošle godine?

Nisu javno prijavljeni pritisci na Javni servis i zaposlene u tom mediju. S druge strane, sa promjenom vlasti u Crnoj Gori 2020. godine i promjenom rukovodstva Javnog servisa tokom 2021, došlo je i do promjene uredničke politike jer se u programu i u emisijama pojavljuju češće političari trenutno vladajućih stranaka koje ranije nije bilo moguće vidjeti.

Tokom 2022. godine u tom mediju raspravljali su i o Aktu o sistematizaciji, kojim se ukida deset radnih mjesta, čemu se usprotivio Sindikat zaposlenih u RTCG.⁷⁵

„U Javnom servisu postoji veliki strah među zaposlenima. Značajno se povećao broj disciplinskih postupaka.“

67 Fokus grupa II, januar 2023.

68 RTCG, Etički kodeks Radio i Televizije Crne Gore, 10.05.2021, URL: <https://www.rtcg.me/upload/media/2021/6/1144515/Eticcki%20kodeks%2010052021.pdf>, pristupljeno 10.01.2022.

69 Ždero Borko, „Savjet RTCG razmatra Etički kodeks te medijske kuće”, *Vijesti.me*, 29.10.2021, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/573087/savjet-rtcg-razmatra-eticki-kodeks-te-medijske-kuce>, pristupljeno 10.02.2022.

70 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2022, Brisel, 12.10.2022, URL: <https://rb.gy/m937cr>, pristupljeno 10.01.2023.

71 Camović Veličković Marijana, Konatar Bojana, „Indikator nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2021”, (SMCG: Podgorica, 2022), URL: <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2022/05/MNE-MNE-2021-1.pdf>, pristupljeno 20.12.2022.

72 Ždero Borko, „Članovi Savjeta RTCG čute o mogućem sukobu interesa”, *Vijesti.me*, 16.07.2021, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/556639/clanovi-savjeta-rtcg-cute-o-mogucem-sukobu-interesa>, pristupljeno 10.01.2023.

73 S.Đukanović, „Prvostepena presuda: Raonić nezakonito imenovan za generalnog direktora Javnog servisa”, 09.01.2023, *CDM.me*, URL: <https://www.cdm.me/drustvo/osnovni-sud-u-podgorici-odluka-o-naimenovanju-raonica-nezakonita>, pristupljeno 10.01.2023.

74 RTCG, „Uložićemo žalbu, odluka Savjeta o izboru generalnog direktora RTCG valjana obrazložena”, 09.01.2023, URL: <https://rtcg.me/vijesti/drustvo/394769/ulozicemo-zalbu-odluka-savjeta-o-izboru-generalnog-direktora-rtcg-valjana-obrazlozena.html>, pristupljeno 10.01.2023.

75 Pobjeda, „Javni servis ukida 10 zanimanja”, 16.12.2022, Portal Analitika, URL: <https://www.portalanalitika.me/clanak/javni-servis-ukida-10-zanimanja>, pristupljeno 20.12.2022.

ka, a čak deset naših kolega dobilo je otkaz pred kraj godine.”⁷⁶

U lokalnim javnim emiterima situacija je lošija. Zaposleni u tim medijima žive i rade u relativno malim sredinama, a pritisci osnivača-predstavnik lokalnih vlasti su češći. Od njih zavisi i stabilno finansiranje tih medija pa pritisci ponekad nisu ni potrebni jer se podrazumijeva da će rijetko biti kritikovani ili neće upošte.

„Socioekonomska situacija i uslovi rada su posebno teški u lokalnim javnim emiterima, koji su direktno izloženi uticaju na uređivačku politiku i finansijskoj kontroli od strane lokalnih vlasti.“ – Izvještaj Evropske komisije

B4 Nezavisnost novinara u neprofitnom sektoru

Da li su neprofitni mediji usvojili kodeks novinara i uredničke nezavisnosti? Da li se novinari pridržavaju tog kodeksa?

U Crnoj Gori postoje tri neprofitna medija (Radio Homer, Radio Fatih i Radio Svetigora). Radio Svetigora je status neprofitnog emitera dobio krajem 2022. godine, do kada je bio registrovan kao komercijalni emiter. Sve u svemu, ovaj sektor je prilično nerazvijen. Iako su Zakonom o elektronskim medijima, kao i nacrtom Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama predviđena pravila u pogledu programske šeme, koja ovi emiteri moraju da poštuju, u izvještajima o monitoringu AEM-a i dalje se primjećuje da postoje odstupanja u odnosu na planiranu strukturu. Postoje i pojedini neprofitni online portali, koji se finansiraju putem donacija i projekata. Međutim, oni najčešće nemaju formalne redakcije i zaposlene, već novinare angažuju od slučaja do slučaja, u zavisnosti od projektnih aktivnosti.

B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti

Koliko slobode imaju novinari u odabiru priča na kojima rade i u odluci koje aspekte priče treba naglasiti?

Višegodišnja istraživanja SMCG pokazuju da novinari i dalje imaju visoko mišljenje o svojoj autonomiji u ra-

du ali ta ocjena ne oslikava uvijek pravo stanje stvari. Manje od polovine novinara ima apsolutnu slobodu u izboru priča a situacija je nešto bolja kada je u pitanju izbor sagovornika mada je jasno da veliki broj medija ima tzv. poželjne sagovornike koje uvijek poziva dok, s druge strane, postoje oni koji se nikad ne zovu, zbog svojih stavova ili bliskosti određenim političkim stavovima. Javni servis RTCG je ovdje izuzetak i trudi se da obuhvati najširi mogući krug sagovornika.

„Posebno mi je žao što u ovoj profesiji ima sve manje novinara i novinarki koji su moje starosne dobi. Vjerujem da bi to iskustvo, znanje, sve ono što smo sticali u jednom teškom vremenu koje u kontinuitetu nije bilo uvijek povoljno za novinarstvo, moglo da pomogne boljem informisanju u službi javnosti.”⁷⁷

Novinari ističu da je neophodno raditi na edukaciji ali i pružanju pravne i psihološke pomoći novinarima i drugim medijskim radnicima, kako bi uspjeli da se odupru pritiscima pod kojima rade.

Koliko često novinari učestvuju u redakcijskim kolegijumima?

Redakcijskim kolegijumima u principu uvijek prisustvuju urednici rubrika ili informativnih emisija, ali se dosta često tu nađu i novinari.

Kakva su razmišljanja novinara u odnosu na novinarsku etiku?

U Crnoj Gori i dalje postoji velika polarizacija i u pogledu osnivanja jedinstvenog samoregulatornog tijela. Trenutno postoji Medijski savjet za samoregulaciju (koji su neki mediji poput RTCG napustili tokom 2022), kao i ombudsmani u Vijestima, Monitoru, Danu i RTCG. Na direktna pitanja o poštovanju etičkih načela, novinari uvijek odgovaraju pozitivno. No, ipak postoje situacije u praksi kada se ta etička pravila krše. Primijećena je i praksa ignorisanja mišljenja ombudsmana od strane novinara i redakcije sopstvenog medija, što problematizuje sve etičke procedure.

Iz resornog Ministarstva ranije je saopšteno da je Nacrtom novog Zakona o medijima predviđeno da Fondu za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija, mogu pristupiti samo mediji koji imaju mehanizam samoregulacije, bilo da su u kolektivnom samoregulatornom tijelu ili su ustanovili svoja interna samoregulatorna

⁷⁶ Fokus grupa II, januar 2023.

⁷⁷ Intervju, Dejan Lučić, intervjuisao Sindikat medija Crne Gore, novembar 2022.

tijela. To je, prema njihovim riječima, još jedan način da se samoregulacija ojača.⁷⁸

Predstavnici međunarodnih organizacija, na javnim događajima u posljednje vrijeme, „opipavaju puls“ u pogledu mogućeg formiranja jedinstvene samoregulacije za sve medije ali nema konkretnih pomaka u tom pravcu. Posebno veliki problem predstavlja govor mržnje u komentarima na pojedinim portalima i društvenim mrežama, zbog čega su neki mediji ili njihovi urednici i tuženi tokom 2022. godine.

Kakva je percepcija novinara o tome koliko na njihov rad utiču različiti rizici i izvori uticaja?

Istraživanja Sindikata medija iz godine u godinu pokazuju da urednici izuzetno, veoma ili djelimično utiču na rad novinara. Blizu polovine novinara po ovim istraživanjima kaže da vlasnici medija utiču na njih. Novinari su u najvećem dijelu saglasni da je novinarska etika ono čega se moraju pridržavati.⁷⁹

„Pred svake izbore pojavi se neko ko želi da utiče na naš rad. Nekad su to političke partije, nekad je to neko iz lokalne samouprave, a nekad direktor. Borimo se koliko možemo.“⁸⁰

Koliko je novinara prijavilo cenzuru od strane urednika? Koliko novinara je prijavilo da su podlegli autocenzuri zbog straha od gubitka posla?

Iako novinari svjedoče o velikoj slobodi u radu, situacije sa kojima se suočavaju i dalje ukazuju na pritiske i probleme. Politički uticaj na rad brojnih novinara i medija najočigledniji je u vrijeme izbora ali je u Crnoj Gori veoma izražen tokom čitave posljednje tri godine, zbog velike društveno-političke polarizacije u zemlji.

B6 Položaj žena u novinarstvu

Rade li novinarke u lošijim uslovima u odnosu na svoje muške kolege? Da li potpisuju ugovore o radu jednako često kao i muškarci?

Žene dijele iste uslove rada u novinarstvu kao i muškarci, ali se žene suočavaju sa dodatnim rizicima, samo zbog toga što su žene. Teškoće pri balansiranju privatnih i poslovnih obaveza glavni su teret sa kojim se žene svakodnevno suočavaju. Nema podataka o broju žena u medijima, niti o broju novinarki, ali stanje na terenu ukazuje da više od polovine zaposlenih čine upravo žene kao i da su više od polovine novinara upravo žene. Žene su češće javljaju i kao prepoznatljiva lica (voditelj) centralnih informativnih emisija u odnosu na muškarce. U ranijem periodu, postojali su slučajevi u kojima su se rukovodioci medija prilikom zapošljavanja novinarki raspitivali o njihovim planovima u pogledu braka i djece.

„Nijesam sigurna da neko nije dobio posao zbog toga, ali jeste se ranije rukovodstvo raspitivalo o tim stvarima.“⁸¹

Novinarke koje su učestvovala u fokus grupi, ističu da je u pojedinim situacijama različit način razgovora i dodjele zadataka urednika kada se radi o ženama ili njihovim muškim kolegama. Takođe, postoje i slučajevi da u redakcijama imaju razumijevanja za dodatne obaveze koje imaju novinarke, posebno one koje imaju i porodične obaveze.

Da li žene pokrivaju vodeće uredničke pozicije u redakciji, u istoj mjeri kao i muškarci? Koliko su njihove zarade u poređenju sa muškarcima?

Većinu uredničkih pozicija pokrivaju žene, dok se znatno manji broj njih nalazi na ključnim mjestima za odlučivanje (menadžerke, direktorice i slično). Tako je npr. generalni direktor nacionalnog Javnog servisa RTCG muškarac, direktorka Televizije Crne Gore žena a Radija Crne Gore opet muškarac. Situacija je po žene najbolja u privatnim televizijama sa nacionalnom frekvencijom. Od 4 takve televizije, u dvije su direktorke žene a u dvije i glavne urednice. U tri štampana medija na čelnim pozicijama dominiraju muškarci (sva tri glavna urednika i dva od tri direktora). Žena ima na čelnim pozicijama i u lokalnim javnim emiterima a pojavljuju se i kao direktorke ili glavne urednice privatnih radio stanica i manjih portala.⁸²

78 M.K., „Rudović: Medijskom strategijom predviđene mjere za borbu protiv dezinformacija“, [Vijesti.me](https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/632121/rudovic-medijskom-strategijom-predvidjene-mjere-za-borbu-protiv-dezinformacija), 25.11.2021., URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/632121/rudovic-medijskom-strategijom-predvidjene-mjere-za-borbu-protiv-dezinformacija>, pristupljeno 20.12.2022.

79 Konatar Bojana, „Socio-ekonomski položaj medijskih radnika u Crnoj Gori“, (SMCG: Podgorica), decembar 2021, URL: <https://sindikatomedija.me/publikacije/11655/>, pristupljeno 20.12.2022., str. 6

80 Fokus grupa II, januar 2023.

81 Fokus grupa sa ženama III, januar 2023.

82 Podaci dobijeni od Uprave prihoda i carina Crne Gore (izvor: www.eprijava.tax.gov.me) i impresuma medija, tokom decembra 2022. i januara 2023.

„Novinarstvo sam napustila prije više od tri godine. Razloga je bilo više, ali sam odluku donijela u trenutku kada sam odlučila da zasnujem porodicu. I onda sam shvatila da ne može jedno sa drugim, meni makar nije moglo u datim okolnostima i u mediju u kom sam tada radila. Mediji su mi oduzimali previše vremena, slobodnog vremena gotovo da nijesam imala, a bila sam premalo plaćena.“⁸³

Nastavljen je trend povećanja broja autorskih emisija na televizijama koje vode i uređuju novinarke. Pojedini mediji, obzirom da imaju više žena u kolektivu, angažuju i više novinarki na uređivačkim pozicijama.

„ Ono što primjećujem jeste da unazad deset godina koliko ja radim u ovoj redakciji, samo je jednom na čelu tog medija bila žena, što jeste simptomatično, posebno jer su žene sve češće na uredničkim pozicijama.“⁸⁴

Kada su u pitanju plate, ranija istraživanja Sindikata medija Crne Gore nisu pokazala neke statistički značajnije razlike u zaradama, a i svjedočanstva novinarki idu u prilog toj tvrdnji.

Da li su novinarke izložene rodno zasnovanim pritiscima?

Nisu zabilježeni pritisci na novinarke koji su zasnovani na rodu. Ipak, i dalje postoji veliki broj problema na radnom mjestu posebno prilikom zasnivanja porodice i kod balansiranja poslovnih i privatnih obaveza. Takođe, u poslednjim godinama značajno je povećan broj prijetnji i pritisaka na novinarke.

⁸³ Intervju, Bojana Velimirović, intervjuisao Sindikat medija Crne Gore, novembar 2022.

⁸⁴ Fokus grupa sa novinarkama, januar 2023.

C1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti

Tokom 2022. godine u bazi Sindikata medija Crne Gore na sajtu www.safejournalists.net registrovano je 28 slučajeva napada i prijetnji. Uprava policije registrovala je u istom periodu 21 slučaj, odnosno čak 7 slučajeva (ili 25%) nije prijavljeno policiji. U poslednje tri godine u Crnoj Gori registrovan je 81 slučaj prijetnje, napada ili ugrožavanja novinara i medija.

Od ukupnog broja registrovanih slučajeva u Upravi policije, nadležni tužilac je 12 događaja kvalifikovao kao krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, sedam događaja je rasvijetljeno i izvršiocu su procesuirani, dok je pet događaja nerasvijetljeno. Dodatno, u dva događaja su pokrenuti prekršajni postupci protiv izvršioaca prekršaja, dok je u tri događaja, nadležni državni tužilac procijenio da nema elemenata izvršenja krivičnog

djela koje se goni po službenoj dužnosti. Iz Uprave policije navode da su četiri predmeta dostavljena tužiocu na ocjenu, odlučivanje i pravnu kvalifikaciju.

Nefizičke prijetnje i uznemiravanje

Broj prijetnji, napada i pritisaka na novinare i medije i dalje je jako izražen i taj trend nastavio se i tokom 2022. godine. Najveći broj slučajeva iz ove kategorije desio se na protestima ili različitim protestnim skupovima. Novinari Gradske televizije Milica Pavićević i Senad Pećanin dobili su u oktobru prijeteće i uvredljive poruke putem mejla sa mejl adrese slatkislatka@hotmail.com pod korisničkim imenom Bane LA. U spornim mejlovima se pominje i novinar Pobjede Duško Mihailović. Prijetnje su stigle sa iste adrese sa koje je ranije prijećeno smrću urednici M portala Danici Nikolić. Fotoreporter Vijesti Luka Zeković, izvještavao je sa protesta „Ima nas“ koji je organizovan ispred Skupštine Crne Gore, kada mu je

Tabela 3: Broj registrovanih prijetnji i napada na novinare tokom 2022.

Kategorije	Broj	Opis slučaja
Nefizičke prijetnje i uznemiravanje Nefizičke prijetnje i uznemiravanje uključuju: nadzor ili praćenje; uznemiravajući telefonski pozivi; proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje; agresivne izjave javnih zvaničnika; – drugi oblici pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju svog posla. Ove vrste prijetnji ne uključuju mobing i maltretiranje na radnom mjestu.	15	<ul style="list-style-type: none"> – Novinari Gradske televizije Milica Pavićević i Senad Pećanin dobili su prijeteće i uvredljive poruke putem mejla sa mejl adrese slatkislatka@hotmail.com pod korisničkim imenom Bane LA. U spornim mejlovima se pominje i novinar Pobjede Duško Mihailović. – Fotoreporter Vijesti Luka Zeković, izvještavao je sa protesta „Ima nas” koji je organizovan ispred Skupštine Crne Gore, kada mu je jedan od demonstranata uputio uvredu “Zekoviću, špijunčino”. – Novinar i građanski aktivista Vuk Vujisić objavio je na svom Facebook profilu snimak na kom se vidi kako nepoznati muškarac pokušava da ga spriječi u obavljanju radnog zadatka. Na snimku se čuje kako mu nepoznati muškarac prijeti govoreći „Dodi da snimiš ako smiješ”. – Novinarki Gradske televizije Tamari Nikčević prijetila je osoba S.V. i drsko se ponašala prema njoj. S.V. je identifikovan i smješten u Specijalnu bolnicu u Dobroti. – Novinaru Vijesti Siniši Lukoviću prijećeno je i vrijeđan je sa više anonimnih profila na društvenoj mreži Facebook. Kotorsko tužilaštvo po njegovoj prijavi formiralo je predmet i ocijenilo da se radi o krivičnom djelu ugrožavanje sigurnosti. – Novinar Pobjede Slobodan Čukić verbalno je napadnut ispred Cetinskog manastira, od strane dvije osobe. Čukić, koji u vrijeme incidenta nije bio na službenom zadatku, kazao je da je nakon verbalnog, pokušao i fizički napad, koji je spriječila policija. – Novinarka Prva TV, Ljubica Vukčević podnijela je prijavu protiv nepoznatog lica koje joj je putem društvene mreže Facebook pisalo prijeteće poruke, a što je uslijedilo nakon objavljivanja njene emisije. Tužilac je ocijenio da u tom slučaju ima elemenata krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti. – Novinar dnevnog lista Pobjeda Duško Mihailović, primio je prijeteću poruku na društvenoj mreži Twitter 16. jula „Go*no fašističko, svuda te ima! Izgleda da si dobro plaćen, ali doći će kraj fašizmu”. Mihailović je slučaj prijavio policiji i istakao da je zabrinut za svoju bezbjednost. – Novinaru Pobjede Dušku Mihailoviću upućene su prijetnje od strane grupe građana dok je izvještavao sa okupljanja povodom 13. jula, Dana državnosti. Novinaru su upućene prijetnje na nacionalnoj osnovi. – Tokom prenosa proslave Dana državnosti (13. jula) u Nikšiću grupa lica prijetila je i verbalno napala kamermana Radio televizije Nikšić Zorana Ivanovića. On je podnio prijavu zbog napada. – Službenici Centra bezbjednosti Bar su postupali po prijavi ruskog državljanina Alekseja Kozlova iz Sant Petersburga, vlasnika agencije The Moskow post, u kojoj je naveo da je na sajt agencije stigla poruka prijeteće sadržine. Postupajući tužilac se izjasnio da s obzirom da se ne može utvrditi vlasnik – korisnik sporne IP adrese, u prijavljenim radnjama se ne stiču elementi krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti te da se predmet arhivira. – Novinarka RTV Budva, Lidija Bojović prijavila je krajem marta prijetnje u vezi sa prilogom koji je radila. Ni u ovom slučaju dežurni tužilac nije našao elementa krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti. – Novinar Centra za demokratsku tranziciju, Goran Delić, prijavio je da je 01.02.2022. godine primio prijeteći poziv putem aplikacije „Viber” sa inostranog broja. Događaj je okvalifikovan kao ugrožavanje sigurnosti. – Kolumnista Šemsudin Radončić podnio je u januaru prijavu zbog više komentara dvije osobe koji su objavljeni na društvenim mrežama ispod teksta čiji je on autor, a koji su kod njega izazvali osjećaj ugroženosti. Tužiteljka se izjasnila da u ovom slučaju nema elemenata krivičnog djela. – Od izvještavanja sa protesta koji je održan 21. januara 2022. u Podgorici, novinarka TVCG Ana Popović dobijala je prijeteće poruke na Instagram profilu. Novinarka je podnijela prijavu policiji 25. januara, ali i da joj je 27. januara sa istog profila stigla ucjena kojom se od nje traži da da – 5 000,00 eura ili njenu novinarsku slobodu.

Kategorije	Broj	Opis slučaja
Prijetnje po život i fizičku bezbjednost novinara One mogu uključivati: Pozivanje na ubistvo novinara, njihove porodice, prijatelja ili izvora; Pozivanje na nanošenje fizičkih povreda novinarima, prijateljima, porodici ili izvorima. Ove prijetnje mogu biti: počinjene direktno ili putem trećih osoba; izvršene putem elektronske ili komunikacije licem u lice; mogu biti implicitne kao i eksplicitne.	2	<ul style="list-style-type: none"> – Urednica M portala Danica Nikolić, prijavila je 11. septembra Centru bezbjednosti Podgorica da je dobila prijetnje smrću koje su joj stigle na njenu službenu mejl adresu. Osnovno državno tužilaštvo je u ovom slučaju formiralo predmet. – Novinar Vijesti Siniša Luković prijavio je da je njegova kćerka primila prijetnje na društvenoj mreži Instagram zbog njega i njegovog novinarskog rada.
Stvarni napadi na novinare Ovaj tip napada može uključivati stvarne fizičke ili mentalne povrede, kidnapovanje, upad u kuću/kancelariju, oduzimanje opreme, proizvoljno zadržavanje, neuspjele pokušaje ubistva itd.	6	<ul style="list-style-type: none"> – Tokom protesta građana u znak „čuvanja izborne volje od 30. avgusta”, u Nikšiću je napadnut Slobodan Doknić, dopisnik TVCG. Doknić je izvještavao sa protesta, kada mu je prišao nepoznati muškarac, sprečavajući ga da obavlja svoj radni zadatak. – Novinarka Vijesti Jadranka Četković napadnuta je ispred zgrade Višeg i Osnovnog suda u Bijelom Polju dok je bila na radnom zadatku. Do incidenta je došlo kada joj je pritrčao jedan od prisutnih muškaraca dok je snimala prostor ispred suda. – Novinarka Vijesti Jadranka Četković napadnuta je ispred zgrade Višeg suda u Bijelom Polju, dok je bila na radnom zadatku. Četković je pratila suđenje u Bijelom Polju, a po završetku suđenja je izašla ispred zgrade da fotografiše optužene kada se ka njoj zaletio E.P. prijeteći joj. – Dopisniku RTCG Darku Bulatoviću je, prilikom izvještavanja sa izbora u Šavniku, T.Ž. prišao i pokušao da oduzme mobilni telefon i onemogućući mu da radi. Bulatović je slučaj prijavio policiji. – Novinarka Vijesti Jadranka Četković napadnuta je ispred zgrade Višeg suda u Bijelom Polju, dok je bila na radnom zadatku. Četković je pratila suđenje u Bijelom Polju, a po završetku suđenja D.D. je više puta pokušao da je spriječi da ga fotografiše mašću rukama u njenom pravcu. – Novinar Televizije Crne Gore, Darko Bulatović, izvještavao je sa proslave Dana državnosti u Nikšiću 13. jula, na kojoj je došlo do sukoba između dvije grupa građana. Tokom obavljanja radnog zadatka, Bulatoviću je prišao nepoznati muškarac koji je pokušao da mu uzme telefon sa kojim je snimao događaj, a na kom je bila jasno istaknuta PRES naljepnica.
Ubistva novinara (u poslednjih 15–20 godina) Tipovi ubistva mogu se odnositi na smrt u unakrsnoj vatri, ubistva, smrt u eksploziji bombe, prebijanje do smrti itd.	1	<ul style="list-style-type: none"> – Glavni i odgovorni urednik Dana Duško Jovanović ubijen je, a do sada je pronađen samo saizvršilac koji se nalazi u zatvoru. Nije urađeno ništa na otkrivanju nalogodavaca ubistva.
Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medijska i novinarska udruženja Stvarni napadi na imovinu medija i organizacija, njihovo osoblje, zaplijenjena opremu, agresivne izjave javnih zvaničnika itd. Takođe, prijetnje i napadi mogu da uključuju neke od gore navedenih kategorija.	5	<ul style="list-style-type: none"> – Ekipa Gradske Televizije verbalno je napadnuta ispred Cetinjskog manastira, od strane dvije osobe, dok su obavljali novinarski zadatak. Nakon verbalnog, pokušani i fizički napad, koji je spriječila policija. #Prilikom izvještavanja sa polaganja kamena temeljca za Kliniku za mentalno zdravlje u Podgorici, premijer Dritan Abazović uputio je indirektnu prijetnju novinarki Gradske televizije: „Slobodno vi postavljajte (pitanja), ja vam stalno odgovaram. Ali nemojte da mislite da vaš govor mržnje treba da se prečuti. Znači, ako smo blokirali onaj Sputnjik nije ni Gradska daleko od toga”. #Redakcija radija Antena M je 13. maja primila prijeteću poruku putem društvene mreže Facebook sa profila pod imenom Milimir Šarac. U poruci je pisalo: „Ustaško fašistički portal pazite da vam ne uleti neka bombica“. Redakcija je sa slučajem upoznala državnog tužioca koji je naložio dalje preduzimanje odgovarajućih mjera. #Podgoričanin Žarko Pejanović, pobjednik 11. takmičenja u izležavanju, priveden je nakon što je ušao u prostorije redakcije Dana, fizički napao novinare koji su tu bili i polomio dio inventara. Kao razlog, Pejanović je naveo da je nezadovoljan tekstom koji je Dan objavio i određen mu je istražni pritvor u trajanju od 30 dana. #Sinovac i braća predsjednika Opštine Budva Marka Bata Carevića vrijeđali su i napali novinarku i kamermana Gradske Televizije koji su bili na radnom zadatku. Oni su snimali prilog o divljoj deponiji u blizini kamenoloma Platac kad je S.C. počeo da se unosi u lice novinarki Dubravki Perović, vrijeđa je i više na nju, a kamermanu Hariju Markoviću je zabranio da snima.

jedan od demonstranata uputio uvredu „Zekoviću, špijunčino“. Nijesu dostupni podaci o epilogu ovog slučaja. Novinar i građanski aktivista Vuk Vujisić objavio je na svom Facebook profilu snimak na kom se vidi kako nepoznati muškarac pokušava da ga spriječi u obavljanju radnog zadatka. On je bio na zadatku zbog pisanja priče o nelegalno eksploataciji šljunka iz rijeke Morače. Na snimku se čuje kako mu nepoznati muškarac prijeti govoreći „Dodi da snimiš ako smiješ“.

Novinaru Vijesti Siniši Lukoviću priječeno je i vrijeđan je sa više anonimnih profila na društvenoj mreži Facebook. Prijetnje su uslijedile nakon što je objavio tekst „Granatiranje Splita i uloga Dragana Samardžića“. Kotorsko tužilaštvo po njegovoj prijavi formiralo je predmet i ocijenilo da se radi o krivičnom djelu ugrožavanje sigurnosti. To tužilaštvo naložilo je Upravi policije da utvrdi ko stoji iza Fejsbuk profila „Praunuk komite“, sa kog je Luković dobio prijetnje, i to, između ostalog: „Trebalo da znaš da nećeš do vijeka imati četničku zaštitu, jer su četnicima u Crnu Goru odbrojani dani“. Korisnik tog profila optužio je novinara i da „blati čestite Crnogorce“, a potom ga i vrijeđao pišući mu da je „pi*****na prodana“, „gnjida“, „splačina“...

Novinarki Gradske televizije Tamari Nikčević prijetila je osoba S.V. i drsko se ponašala prema njoj. Policijski službenici Odjeljenja bezbjednosti Podgorica su identifikovali S.V., koji je po uputu KCCG smješten u Specijalnu psihijatrijsku bolnicu u Dobroti. Sa sadržinom prijave, preduzetim mjerama i radnjama upoznat je državni tužilac u Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici, koja je naložila da joj se spisi predmeta dostave na ocjenu i pravnu kvalifikaciju.

Novinar Pobjede Slobodan Čukić verbalno je napadnut ispred Cetinjskog manastira, od strane dvije osobe. Čukić, koji u vrijeme incidenta nije bio na službenom zadatku, kazao je da je nakon verbalnog, pokušao i fizički napad, koji je spriječila policija.

Novinarka TV Prva, Ljubica Vukčević je podnijela prijavu protiv nepoznatog lica koje je putem društvene mreže Facebook – aplikacije messenger, sa naloga „Žarko Žare Krivokapić“ na njen nalog poslalo poruku sa prijetećom sadržinom, što je kod nje izazvalo strah po njenu bezbjednost. Prijeteća poruka je prema njenim navodima posljedica emisije koju je vodila. Sa spisima predmeta upoznat je nadležni tužilac koji se izjasnio da se u navedenim radnjama stiču elementi krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti.

Novinar dnevnog lista Pobjeda Duško Mihailović, primio je prijeteću poruku na društvenoj mreži Twitter 16. jula „Go*no fašističko, svuda te ima! Izgleda da si dobro plaćen, ali doći će kraj fašizmu“. Mihailović je slučaj prijavio policiji i istakao da je zabrinut za svoju bezbjednost. Tim prijetnjama prethodio je slučaj prijetnji istom novi-

nar u Nikšiću. Naime, Mihailoviću su upućene prijetnje od strane grupe građana dok je izvještavao sa okupljanja povodom 13. jula, Dana državnosti. Novinaru su upućene prijetnje na nacionalnoj osnovi. Tokom proslave Dana državnosti u Nikšiću 13. jula došlo je do sukoba između dvije grupe građana. Do incidenta je došlo kada je Mihailović grupu građana sa srpskim obilježjima pitao kojoj organizaciji pripadaju. Istog dana priječeno je i kamermanu RTV Nikšić. Tokom prenosa proslave Dana državnosti (13. jula) u Nikšiću grupa lica prijetila je i verbalno napala kamermana Radio televizije Nikšić Zorana Ivanovića. On je podnio prijavu zbog napada.

Ruski državljaniin Aleksej Kozlov iz Sant Petersburga, vlasnik agencije „The Moscow post“, podnio je prijavu u kojoj je naveo da je na sajt agencije stigla poruka prijeteće sadržine. O sadržini prijave upoznat je dežurni tužilac u Osnovnom državnom tužilaštvu u Baru, koji je naložio da se preduzmu mjere i radnje na identifikaciji korisnika – vlasnika IP adrese sa koje je poslata sporna poruka. Kako se to lice ipak nije moglo identifikovati, tužilac je ocijenio da se u prijavljenim radnjama ne stiču elementi krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti te da se predmet arhivira.

Službenici Centra bezbjednosti Podgorica postupali su po prijavi kolumniste Šemsudina Radončića, koju je podnio nakon više komentara dvije osobe, D.D. i službenika Uprave policije D.J., koji su objavljeni na društvenim mrežama ispod teksta čiji je on autor, a koji su kod njega izazvali osjećaj ugroženosti. Dežurna tužiteljka u Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici se izjasnila da u konkretnom slučaju nema elemenata izvršenja krivičnog djela, ali su policijski službenici CB Podgorica protiv D.D. Sudu za prekršaje u Podgorici podnijeli Zahtjev za vođenje prekršajnog postupka zbog izvršenja prekršaja iz člana 19 Zakona o javnom redu i miru.

Novinarka RTV Budva Lidija Bojović je službenicima CB Budva prijavila da je krajem marta sa kamermanom radila reportažu oko imovinskog spora – vlasništva nad stanom, između V.B. i njegove maćehe M.B. Nakon uzimanja izjave od V.B., novinarka Bojović je telefonskim putem kontaktirala M.B. i zakazala sastanak sa ciljem izjašnjenja oko imovinskog spora. Prilikom susreta M.B. je odbila da se snimi njena izjava u vezi navedenog spora, a nakon povratka u redakciju prijetila joj je fizičkim napadom, kako njoj tako i svim zaposlenim ukoliko objavi snimljeni materijal i bude pominjala nju u kontekstu ovog imovinsko-pravnog spora. Državna tužiteljka iz OT u Kotoru se izjasnila da se u prijavljenim radnjama ne stiču elementi izvršenja krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti.

Novinar Centra za demokratsku tranziciju Goran Delić je 01. februara 2022. godine službenicima Centra bezbjednosti Nikšić prijavio je da je primio poziv na svoj telefonski broj putem aplikacije „Viber“ sa inostranog te-

lefonskog broja pod imenom „Grdinić Lazar“. Nakon uspostavljanja telefonske veze, ovo lice mu je uputilo prijetnje. Dežurni tužilac se izjasnio da se radi o krivičnom djelu ugrožavanje sigurnosti. U toku su policijsko – tužilačke aktivnosti, zajedno sa međunarodnim partnerima, sa ciljem identifikacije korisnika koji je prijetio Deliću, te preduzimanja drugih mjera i radnji na rasvjetljavanju i procesuiranju događaja.

Od izvještavanja sa protesta koji je održan 21. januara 2022. u Podgorici, novinarka TVCG Ana Popović dobila je prijeteće poruke na Instagram profilu. Novinarka je podnijela prijavu policiji 25. januara, ali i da joj je 27. januara sa istog profila stigla ucjena kojom se od nje traži da da – 5 000,00 eura ili njenu novinarsku slobodu. To je ujedno prvi slučaj iznude od novinara u Crnoj Gori. Nikšićanin Vladimir Ratković osuđen je na tri mjeseca zatvora zbog proganjanja novinarku Radio i Televizije Crne Gore Ane Popović.⁸⁵

Prijetnje po život i fizičku bezbjednost novinara

Tokom 2022. godine prepolovljen je broj prijetnji smrću novinarima, kojih je bilo dvije.

Urednica M portala Danica Nikolić, prijavila je 11. septembra Centru bezbjednosti Podgorica da je dobila prijetnje smrću koje su joj stigle na njenu službenu mejl adresu. Kako se navodi na M portalu, ona je primila tri mejla prijeteće sadržine u kojima se, između ostalog, navodi da će „visiti na banderi za primjer“. Prijeteći mejlovi su stigli sa adrese slatkislatka@hotmail.com. Osnovno državno tužilaštvo je u ovom slučaju formiralo predmet.

Novinar Vijesti Siniša Luković prijavio je da je njegova kćerka primila prijetnje na društvenoj mreži Instagram zbog njega i njegovog novinarskog rada. M.L. je vrijeđao novinara i njegovu kćerku a onda joj i zaprijetio da Luković „neće još dugo pisati“, nakon čega joj je poslao fotografiju izbjegličke kolone Srba iz Krajine poslije operacije „Oluja“ koju je 1995. godine izvela hrvatska vojska. Iz Uprave policije (UP) su kazali da je Više državno tužilaštvo (VDT) ocijenilo da nema elemenata krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti zbog čega je predmet vraćen policiji. M. L. je saslušan u prostorijama Odjeljenja bezbjednosti (OB) Tivat, nakon čega su spisi proslijeđeni OB Cetinje, jer se M.L. nalazio na teritoriji Prijestonice u trenutku kada je poslao poruke.

⁸⁵ M.L.B. „Zbog proganjanja novinarku, Ratkoviću tri mjeseca zatvora“, 26.04.2022, RTCG, URL: https://www.rtcg.me/vijesti/crna_hronika/360537/zbog-proganjanja-novinarke-ratkovicu-tri-mjeseca-zatvora.html, pristupljeno 10.01.2023.

Stvarni napadi na novinare

Za razliku od prethodne kategorije, u odnosu na 2021. godinu, povećan je broj fizičkih napada na novinare – 6. Nažalost, polovina od ukupnog broja odnosi se na dopisnicu nezavisnog dnevnika Vijesti, Jadranku Četković, dok se preostala tri slučaja odnose na dopisnike Javnog servisa.

Novinarka Vijesti Jadranka Četković napadnuta je u aprilu 2022. godine ispred zgrade Višeg i Osnovnog suda u Bijelom Polju dok je izvještavala sa suđenja za silovanje Bjelopoljcu A.Z.. Do incidenta je došlo neposredno prije izricanja presude, kada joj je pritrčao jedan od prisutnih muškaraca, dok je snimala prostor ispred suda. Kako je Četković kazala, on je vikao na nju i nakratko je dohvatio njen telefon, prekidajući snimanje. Četković je saslušana u CB Bijelo Polje, a državna tužiteljka Osnovnog državnog tužilaštva u Bijelom Polju je odredila zadržavanje osumnjičenom A.Z. u trajanju do 72 sata zbog postojanja osnova sumnje da je učinio krivično djelo prinuda. Takođe, sredinom juna napadnuta je ispred zgrade Višeg suda u Bijelom Polju, dok je bila na radnom zadatku. Četković je pratila suđenje u Bijelom Polju, a po završetku suđenja je izašla ispred zgrade da fotografiše optužene. Dok je stajala sa telefonom u ruci, E.P. je ubrzanim koracima i šireći ruke krenuo ka njoj i prijetećim tonom joj govorio: „Nemoj da snimaš pašče jedno. Šta snimaš, pas ti majku je*o? Šta snimaš?“, a izgovorio joj je i druge psovke i uvrede. Zbog sumnje da je izvršio krivično djelo prinuda, on je lišen slobode po nalogu postupajućeg tužioca, koji se na kraju izjasnio da u tom slučaju nema elementa krivičnog djela. Četković je napadnuta i u septembru ispred iste zgrade. Ona je pratila suđenje u Bijelom Polju, a po završetku suđenja D.D. kom se sudi zbog šverca oko 200 kg marihuane, je više puta pokušao da je spriječi da ga fotografiše, mašući rukama u njenom pravcu. D.D. je pozvao i policiju, zabranjujući joj da prođe pored njega. Četković se više puta predstavila i rekla da samo radi svoj posao.

Tokom protesta građana u znak „čuvanja izborne volje od 30. avgusta“, u Nikšiću je u januaru napadnut Slobodan Doknić, dopisnik TVCG. Doknić je izvještavao sa protesta, kada mu je, kako se vidi na snimku objavljenom na portalu RTCG, prišao nepoznati muškarac, sprečavajući ga da obavlja svoj radni zadatak. Kako se navodi, on je Doknića verbalno napao, a potom i počupao. Takođe, tražio je od Doknića da izbriše snimke i pokušao je da mu oduzme telefon. O navedenom događaju, Doknić je dao izjavu u policiji. Dan nakon napada, Doknić je za portal RTCG kazao da je nedugo nakon napada primio poruku izvinjenja od čovjeka koji ga je napao, te da je prihvatio izvinjenje.

Dva slučaja odnose se na dopisnika RTCG Darka Bulatovića. Prvi slučaj desio se prilikom izvještavanja sa

proslave Dana državnosti u Nikšiću (13. jula), na kojoj je došlo do sukoba između dvije grupe građana. Tokom obavljanja radnog zadatka, Bulatoviću je prišao nepoznati muškarac koji je pokušao da mu uzme telefon sa kojim je snimao događaj, a na kom je bila jasno istaknuta PRES naljepnica. Bulatović je prijavio slučaj CB Nikšić i priložio video snimak spornog događaja kao dokazni materijal. Drugi slučaj desio se kada mu je, prilikom izvještavanja sa izbora u Šavniku, T.Ž. prišao i pokušao da oduzme mobilni telefon i onemogućiti ga da radi. Bulatović je slučaj prijavio policiji. Iz Uprave policije je saopšteno da „je policija prikupila obaveštenja u odnosu na okolnosti događaja, te o svemu obavijestila tužioca u Osnovnom državnom tužilaštvu u Pljevljima kojem će predmet biti prosljeđen na ocjenu i mišljenje”.

Ubistva novinara

Tokom 2022. godine nije bilo pomaka u slučaju ubistva glavnog i odgovornog urednika lista Dan, Duška Jovanovića koje se desilo prije više od 18 godina. Prethodna Vlada Zdravka Krivokapića pokrenula je, tokom 2021. godine istragu u ovom slučaju, sa ciljem otkrivanja „nalagodavca a ne počinioca napada.”⁸⁶ Nekoliko mjeseci kasnije, potpredsjednik Vlade Dritan Abazović rekao je da je sprovedena „sinhronizovana akcija u pokušaju da se uništi najznačajnija istraga koju vodi tužilaštvo”⁸⁷ – istraga ubistva urednika Jovanovića. Abazović je početkom 2022. godine otkrio da mu prijete⁸⁸ zbog istrage u ovom slučaju, u kome je do sada pravosnažno osuđen saučesnik Damir Mandić.

Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medijska i novinarska udruženja

Najveći broj prijetnji i napada na medijske institucije i organizacije odnosio se na napade na Gradsku televiziju. U ovoj kategoriji je povećan broj napada i ukupno je bilo pet registrovanih slučajeva prema Gradskoj televiziji, Danu i radiju Antena M.

Prvi napad na Gradsku TV desio se 10. aprila 2022. kada su sinovac i braća predsjednika Opštine Budva

Marka Carevića vrijeđali i napali novinarku i kamermana koji su bili na radnom zadatku. Oni su snimali prilog o divljoj deponiji u blizini kamenoloma Platac kad je S.C. počeo da se unosi u lice novinarki Dubravki Perović, vrijeđa je i više na nju, a kamermanu Hariju Markoviću je zabranio da snima. Iz Uprave policije je saopšteno da slučaj nije prijavljen od strane oštećenih lica, te da su preuzeli radnje iz svoje nadležnosti kada su saznali za ovaj događaj, kao i da u saradnji sa državnim tužiocem u Osnovnom državnom tužilaštvu u Kotoru rade na njegovom rasvjetljavanju. Drugi slučaj desio se u Podgorici. Naime, nakon što je položen kamen temeljac za Kliniku za mentalno zdravlje u Podgorici, više novinarskih ekipa je uzimalo izjave od premijera Dritana Abazovića. Među njima je bila i novinarka Gradske televizije, Bojana Dabović. Kako se vidi na video zapisu koji je objavljen na YouTube kanalu ove televizije, nakon što je dao izjave prisutnim novinarima, premijer je upitao da li Gradska TV ima još neko pitanje i kazao: „Slobodno vi postavljajte, ja vam stalno odgovaram. Ali nemojte da mislite da vaš govor mržnje treba da se prečuti. Znači, ako smo blokirali onaj Sputnjik nije ni Gradska daleko od toga”. Ekipa Gradske Televizije treći put je verbalno napadnuta ispred Cetinjskog manastira, od strane dvije osobe, dok su obavljali novinarski zadatak. Kako se navodi u medijima, nakon verbalnog, pokušan je i fizički napad, koji je spriječila policija. Novinarka Danica Janković i snimatelj Vladimir Bracanović su tim povodom dali izjavu u Centru bezbjednosti Cetinje, a iz Uprave policije (UP) je saopšteno da su obavijestili nadležnog tužioca koji će se naknadno izjasniti o pravnoj kvalifikaciji djela.

Podgoričanin Žarko Pejanović, pobjednik 11. takmičenja u izležavanju, priveden je nakon što je ušao u prostorije redakcije Dana, fizički napao novinare koji su tu bili i polomio dio inventara. Kao razlog, Pejanović je naveo da je nezadovoljan tekstom koji je Dan objavio, a u kom ga nazivaju „najvećim džabalebarošem u Crnoj Gori”. Incident se desio krajem avgusta, a Pejanoviću je određen istražni pritvor u trajanju od 30 dana.

Redakcija radija Antena M je 13. maja primila prijeteću poruku putem društvene mreže Facebook sa Facebook profila pod imenom Milomir Šarac. U poruci je pisalo: „Ustaško – fašistički portal pazite da vam ne uleti neka bombica”. Kako su saopštili, redakcije je sa slučajem upoznala državnog tužioca koji je naložio dalje preduzimanje odgovarajućih mjera. Već 18. maja mediji su prenijeli da je policija identifikovala počinioca.

-
- ⁸⁶ Tomović Predrag, „Nova istraga ubistva Duška Jovanovića nakon 17 godina”, *Slobodnaevropa.org*, 27.05.2021, URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/nova-istraga-ubistva-du%C5%A1ka-jovanovi%C4%87a-nakon-17-godina/31276809.html>, pristupljeno 22.12.2022.
- ⁸⁷ Jovanović Jelena, „Abazović: Ugrožena istraga ubistva Duška Jovanovića ali i životi”, *Vijesti.me*, 16.10.2021. URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/571114/abazovic-ugrozena-istraga-ubistva-duska-jovanovica-ali-i-zivoti>, pristupljeno 22.12.2022.
- ⁸⁸ BETA, „Abazović: Prete mi zbog istrage ubistva novinara Duška Jovanovića”, *N1 Srbija*, 06.01.2022. <https://rs.n1info.com/region/abazovic-prete-mi-zbog-istrage-ubistva-novinara-duska-jovanovica/>, pristupljeno 22.12.2022.

C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara

Postoje li posebne odredbe u zakonima ili drugi mehanizmi usmjereni na podršku bezbjednosti novinara, offline i online?

Izmjene Krivičnog zakonika stupile su na snagu početkom 2022. godine, a njihovo usvajanje predstavljalo je svojevrsno ohrabrenje jer predviđa rigoroznije sankcije za napadače na zaposlene u medijima. To su promjene za koje se grupa organizacija civilnog sektora, među kojima i Sindikat medije Crne Gore, zalagala cijelu deceniju. Izmjenama je preciziran termin „posao od javnog značaja” i pet postojećih krivičnih djela prošireno dijelom koji precizira kazne u slučaju kada je napadnuto lice koje se bavi poslom od javnog značaja, a napad je vezan za njegov rad.

Advokat i pravni savjetnik Sindikata medija Crne Gore, Mirko Bošković, smatra da bi ovakve zakonske izmjene u najvećoj mjeri trebalo da daju rezultat na generalno-preventivnom planu⁸⁹, jednostavno rečeno, činjenica da je za ista krivična djela zapriječena znatno strožija kazna, ukoliko su ona izvršena na štetu novinara (ili drugih lica koja obavljaju poslove od javnog značaja), trebalo bi da djeluje dodatno odvraćajuće na potencijalne učinioce. Bošković ističe da je to moguće postići na dva načina, boljim upoznavanjem građana sa izmijenjenim djelovima zakona, ali i kroz procesuiranje i sankcionisanje konkretnih slučajeva, primjenjujući izmijenjene odredbe, odnosno kvalifikovane oblike krivičnih djela.

U posljednjem izvještaju Evropske komisije konstatuje se napredak u pravnom okviru kojim se štite novinari i drugi medijski radnici.

„Iako je inicijalni odgovor institucija na nedavne slučajeve nasilja nad novinarima bio generalno brz, nedostatak efektivnog sudskog odgovora u važnim starijim slučajevima i dalje ostaje pitanje za ozbiljnu brigu.”⁹⁰

Ipak, početak primjene ovog zakona ukazao je na potencijalne izazove.

„U prilici sam da, kao advokat i punomoćnik oštećenih novinara, učestvujem u dva krivična postupka procesuirana po izmijenjenom zakonodavstvu. S obzirom da se radi o postupcima koji još uvijek nijesu pravosnažno

okončani, ne želim iznositi pravne opservacije, ali ukazujem da se kao jedan od tipičnih vidova odbrane, koju okrivljeni i njihovi branioci iznose (ili bi u budućnosti mogli iznositi) bazira na navodnom neznanju da se u konkretnim slučajevima radilo o novinarima, što bi, u krivično-pravnom smislu, vodilo postojanju stvarne zablude u odnosu na kvalifikatornu okolnost, pa bi se moglo odgovarati samo za osnovni oblik krivičnog djela.”⁹¹

Da bi se u budućnosti izbjegle takve situacije, Bošković preporučuje da novinari po mogućnosti nose neka obilježja, poput prsluka ili akreditacija, kako bi i vizuelno bilo jasno kojim se poslom bave, te kako bi ovaj argument okrivljenih bio neosnovan. On dodaje da je realno očekivati i određene nedoumice u pogledu tumačenja pravnih standarda uvedenih zakonskim izmjenama, te da na sudskoj praksi ostaje da iskristališe pitanja i dileme normativnog karaktera.

Postoje li dokumenti (protokoli, poslovnici itd.) koje su usvojile državne institucije i koji daju dodatne smjernice Vojsci i policiji kako postupati prema novinarima?

Nema javnih informacija o tome da su Vojska i policija radili na usvajanju dodatnih protokola ili procedura kako bi osmislili poseban pristup novinarima. Već više od 12 mjeseci čeka se usvajanje sistematizacije radnih mjesta u Ministarstvu unutrašnjih poslova kojim će biti otvorena i radna mjesta za osobe zadužene da prate slučajeve napada na novinare. Nije bilo promjena u pogledu uspostavljanja kontakt tačke, osobe koja je određena da koordinira svim policijsko-tužilačkim aktivnostima na nivou Crne Gore koje se tiču napada na novinare.

Postoje li mehanizmi za praćenje i izvještavanje o prijetnjama, uznemiravanju i nasilju prema novinarima? Objavljuju li državne institucije podatke o napadima na novinare i nekažnjivosti?

Statistički podaci koji se tiču napada, prijetnji i pritisaka na novinare, medijske radnike i same medije i dalje se mogu dobiti samo na zahtjev, jer ne postoji praksa proaktivnog objavljivanja ovih informacija. Generalno se od državnih organa sve informacije vezane za bezbjednost novinara mogu dobiti na zahtjev. Neophodno je raditi na unapređenju baze napada na novinare koju vodi MUP, kako bi bila preciznija i ukazivala na povezanost incidenta sa poslom žrtve.

89 Intervju, Mirko Bošković, intervjuisala Bojana Konatar, 15.01.2023.

90 Evropska komisija, Izvještaj za Crnu Goru za 2022, Brisel, 12.10. 2022, URL: <https://rb.gy/m937cr>, pristupljeno 10.01.2023.

91 Intervju, Mirko Bošković, intervjuisala Bojana Konatar, 15.01.2023.

U Upravi policije su tokom 2022. godine radili na „Registru novinara izloženih riziku“. Kako je ranije objašnjeno iz tog organa, u planu je da se, u saradnji sa Kancelarijom Savjeta Evrope u Podgorici u okviru projekta „Jufrex 2“, nastavi rad na izradi radne verzije tog dokumenta, što će biti osnova izrade analize ugroženosti novinara.⁹²

Prepoznaju li državne institucije napade na novinare kao kršenje slobode izražavanja i krivičnih zakona? Daju li zvaničnici jasne izjave u kojima osuđuju napade na novinare?

Svi slučajevi napada na novinare i imovinu medija, kao i gotovo sve ozbiljnije prijetnje novinarima i drugim medijskim radnicima budu osuđene od strane predstavnika državnih organa, političkih partija i civilnog sektora. No, međutim, u najvećem broju slučajeva sve se završi na tim javnim osudama, bez istinske volje da se ambijent u kome rade novinari promijeni.

Sarađuju li državne institucije sa novinarskim organizacijama u vezi pitanja bezbjednosti novinara?

Kada je u pitanju saradnja državnih organa koji se bave bezbjednošću novinara i civilnog sektora, moglo bi se reći da je ona dobra. Državne institucije i organi zaduženi za ovu problematiku, na zahtjev zainteresovanih organizacija, održavaju sastanke i razmjenjuju ideje o bezbjednosti novinara. Predstavnici ovih organa ističu spremnost da se stanje promijeni.⁹³

U slučajevima elektronskog nadzora, poštuju li državne institucije slobodu izražavanja i privatnost? Koji je najnoviji slučaj elektronskog nadzora nad novinarima?

Novinari i mediji nijesu prijavljivali nove slučajeve elektronskog nadzora. Poslednji javno dostupni podaci odnose se na period prije poslednjih parlamentarnih izbora kada su tokom 2020. godine novinari Petar Komnениć i Nevenka Čirović bili nezakonito praćeni.

92 Dopsis Uprava policije, broj 215/22-3833/1 od 16.02.2022.

93 SMCG, „Indeks bezbjednosti novinara: Crna Gora ponovo treća u regionu“, [SafeJournalists.net](https://safejournalists.net/index-bezbjednosti-novinar-a-crna-gora-ponovo-treca-u-regionu/?lang=me), 15.12.2022., URL: <https://safejournalists.net/index-bezbjednosti-novinar-a-crna-gora-ponovo-treca-u-regionu/?lang=me>, pristupljeno: 15.12.2022.

C3 Odnos pravosuđa prema prijetnjama i nasilju nad novinarima

Postoje li posebna odjeljenja u pravosudnim institucijama posvećena istragama i procesuiranju prijetnji i nasilja nad novinarima?

Nakon promjene pojedinih članova⁹⁴ Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija, ovo tijelo izdalo je dva nova izvještaja tokom 2022. godine, a ukupno četiri od osnivanja. Sve ove izvještaje Vlada je usvojila, a tokom 2022. godine Komisija je sačinila 15 izvještaja o pojedinačnim slučajevima.

„Komisija je od juna 2021. do danas sačinila četiri izvještaja o radu i u njima ukupno obradila 35 slučajeva napada na novinare. Tokom protekle dvije godine primjetno je da policija i tužilaštvo brže istražuju i rješavaju slučajeve napada na novinare, međutim nema značajnijeg napretka kada su u pitanju stariji slučajevi, posebno oni najteži.“⁹⁵

Još od formiranja ove Komisije, koje je uslijedilo nakon smjene vlasti, uspostavljena je djelotvornija saradnja sa državnim organima.⁹⁶ To se dijelom vidi i kroz izvještaje Komisije, koja je po prvi put od Vrhovnog državnog tužilaštva dobila izjašnjenje tužilaca u odnosu na predmete koji su bili obrađeni u trećem izvještaju Komisije.⁹⁷

„I pored obećane saradnje, Komisija još uvijek ne dobija svu dokumentaciju, prvenstveno od tužilaštva, bez koje ne može da ima cjelokupni uvid u postupke nadležnih tokom istraga napada na novinare. Samim tim ne može ni da ukaže na eventualne propuste i greške koje su se događale tokom istraga od strane policije ili tužilaštva.“⁹⁸

94 SMCG, „Vlada formira novu Komisiju za istrage napada na novinare“, [SafeJournalists.net](https://safejournalists.net/vlada-formira-novu-komisiju-za-istrage-napada-na-novinare/?lang=me), 04.03.2021. URL: <https://safejournalists.net/vlada-formira-novu-komisiju-za-istrage-napada-na-novinare/?lang=me>, pristupljeno 04.02.2022.

95 Intervju, Predrag Nikolić, intervjuisala Bojana Konatar, decembar 2022.

96 Camović Veličković, Laković Konatar, „Indikator nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2021“, (SMCG: Podgorica, 2022), URL: <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2022/05/MNE-MNE-2021-I.pdf>, pristupljeno 10.01.2023.

97 Vlada Crne Gore, „Izvještaj o radu Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistva novinara i napada na imovinu medija, za period od 10. februara 2022. do 23. juna 2022. godine“, 22.09.2022. URL: <https://www.gov.me/cvr/dokumenta/0ffc3b2d-9dcb-4eb9-ae0f-0eb1d13e45cf>, pristupljeno 10.01.2023.

98 Intervju, Predrag Nikolić, intervjuisala Bojana Konatar, decembar 2022.

U istom izvještaju se navodi da je uspostavljena saradnja i sa Ministarstvom kulture i medija u pogledu rada na Medijskoj strategiji⁹⁹, a cilj je da se uspostavi mogućnost angažovanja međunarodnih eksperata koji bi pomogli Komisiji u pojedinim slučajevima. Tokom 2022. godine Komisija je radila i na uspostavljanju međunarodne saradnje, sa ambasadama i međunarodnim organizacijama. Zahvaljujući OEBS-u, Komisija će dobiti i elektronsku bazu podataka¹⁰⁰, a uskoro bi trebalo da dobiju i svoj veb sajt čime bi se povećala transparentnost rada ovog tijela. Međutim, problem i dalje ostaje činjenica da pojedini članovi Komisije još nemaju dozvole za pristup podacima sa najvećim stepenom tajnosti, što umnogome otežava rad ovog tijela.

„Vlasti treba da obezbijede delotvorno praćenje preporuka Komisije, istovremeno joj obezbeđujući sva neophodna sredstva da efikasno obavlja svoj posao. Relevantne vlasti treba da u potpunosti i efikasno odgovore na konkretne preporuke prethodne komisije u vezi sa kritičnim starim slučajevima napada na novinare.“ Izvještaj Evropske komisije

U oba izvještaja o radu, Komisija je dala niz preporuka, ističući da postoje slučajevi u kojima su nadležni organi uradili sve iz svoje nadležnosti da se pojedini slučajevi riješe. Ipak, postoji i niz preporuka koji se odnosi na druge slučajeve, u kojima je ipak bilo propusta.

„Komisija preporučuje da nadležna tijela (npr. Odjeljenje za unutrašnju kontrolu Policije, Etički odbor, Disciplinska komisija) utvrde postoje li konkretna nepropisna činjenja/nečinjenja od strane policijskih službenika u postupanju pri vođenju istraga napada na novinare i imovinu medija i utvrde odgovornost za njih, a nadležni rukovodioci tužilaštva da ispitaju da li u postupanju tužilaca ima osnova za utvrđivanje etičke, disciplinske i/ili krivične odgovornosti, kao i da nadležna tužilaštva utvrde ima li u postupanju policijskih službenika krivične odgovornosti.“¹⁰¹

Da li Tužilaštvo i Ministarstvo unutrašnjih poslova pružaju odgovarajuće resurse za pokrivanje istraga o prijetnjama i nasilju nad novinarima? Da li se istrage zločina nad novinarima, uključujući zastrašivanja i prijetnje, sprovode brzo, nezavisno i efikasno?

Na ranijim sastancima sa predstavnicima Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici, predstavnici te institucije saglasili su se da tužiocima trebaju dodatne obuke¹⁰² kada su u pitanju slučajevi napada na novinare ali, više puta je rečeno, da mjere i radnje koje se preduzimaju u tim slučajevima ne mogu biti drugačije u odnosu na slučajeve koji su njihova nadležnost, a ne tiču se medija, te da rade sve što je u skladu sa njihovim mogućnostima i zakonom.¹⁰³

Već drugu godinu za redom Ministarstvo unutrašnjih poslova, iako bez nekih novih procedura, pokazuje veću efikasnost u istragama napada na novinare, a veliki broj slučajeva se u kratkom roku pravosnažno okonča.

Ipak, istrage starijih i ozbiljnih slučajeva i dalje traju dugo, a neki stari slučajevi, poput ubistva Duška Jovanovića, glavnog i odgovornog urednika lista Dan, ili pokušaja ubistva novinark Olivera Lakić, i dalje nijesu riješeni. Velika prijetnja i dalje ostaje mogućnost zastare pojedinih slučajeva. U posljednjem izvještaju Komisije za period od 23. juna do 5. decembra 2022. objavljen je djelićni izvještaj o radu policije i tužilaštva u predmetu ubistva Duška Jovanovića.

„Ovo je prvi put da na jednom mjestu imamo činjenice o ovom najtežem zločinu protiv novinara u Crnoj Gori, sa jasnim preporukama kako bi se napravio pomak u istrazi u kojoj proteklih decenija nije bilo značajnijih rezultata.“¹⁰⁴

Postoje li mjere zaštite koje se pružaju novinarima kada su neophodne kao odgovor na realne prijetnje njihovoj fizičkoj bezbjednosti?

Iako je broj napada na novinare u Crnoj Gori tokom 2022. godine smanjen, i dalje je bezbjednost novinara veoma ugrožena a kao poseban problem pojavljuje se izvještavanje sa masovnih okupljanja.

99 Vlada Crne Gore, "Izveštaj o radu Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistva novinara i napada na imovinu medija, za period od 10. februara 2022. do 23. juna 2022. godine", 22.09.2022, URL: <https://www.gov.me/cyr/dokumenta/0ffc3b2d-9dcb-4eb9-ae0f-0eb1d13e45cf>, pristupljeno 10.01.2023.

100 Vlada Crne Gore, "Izveštaj o radu Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistva novinara i napada na imovinu medija, za period od 23. juna do 5. decembra 2022. godine", 28.12.2022, URL: <https://www.gov.me/cyr/dokumenta/82cf2184-3448-4d66-9761-c297061db4f9>, pristupljeno 28.12.2022.

101 Vlada Crne Gore, "Izveštaj o radu Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistva novinara i napada na imovinu medija, za period od 10. februara 2022. do 23. juna 2022. godine", 22.09.2022, URL: <https://www.gov.me/cyr/dokumenta/0ffc3b2d-9dcb-4eb9-ae0f-0eb1d13e45cf>, pristupljeno 10.01.2023, str. 6

102 SMCG, „Razmotriti specijalizaciju državnih tužilaca za slučajeve napada na novinare“, [Sindikatomedija.me](https://sindikatomedija.me), 14.02.2022., URL: <https://sindikatomedija.me/aktivnosti/11994/>, pristupljeno 14.01.2022.

103 Državni tužilac Vukas Radonjić, konferencija „Dani slobode medija u Crnoj Gori“, Podgorica 16-17.12.2021.

104 Intervju, Predrag Nikolić, intervjuisala Bojana Konatar, decembar 2022.

Trendovi napada na novinare se nastavljaju¹⁰⁵, u nekim oblastima došlo je do povećanja broja napada, a sankcije koje su izrečene u tim postupcima koji su vođeni su izrazito niske i ne odvrćaju napadače i nalogodavce od napada na novinare.

Prema dostupnim podacima, dva novinara dobila su policijsku zaštitu. Ne postoje posebna dokumenta u vidu pravilnika ili uputstva u slučajevima napada na novinare. Ni tokom 2022. godine ni jedan stariji slučaj napada na novinare nije dobio pravosnažni sudski epilog.

„Službenici Uprave policije su tokom 2022. godine vršili procjenu bezbjednosne ugroženosti za devet novinara i dvije medijske kuće, a na osnovu izvršenih procjena i po Odluci Vlade Crne Gore sprovode mjere zaštite u odnosu na dva novinara.”¹⁰⁶

Da li se u slučajevima konačnih presuda sankcije izriču samo počiniocima ili i podstrekačima/nalogodavcima?

Sankcije se uglavnom izriču samo počiniocima napada, a gotovo da nema slučajeva u kojima je kažnjen nalogodavac, niti da je poznat. Od 28 zabilježenih slučajeva incidenata i napada na novinare u 2021. godini, njih 21 je prijavljeno policiji ili je policija postupala po službenoj dužnosti.¹⁰⁷

Da li institucije organizuju odgovarajuće obuke za policiju, tužioce, advokate i sudije u vezi sa zaštitom slobode izražavanja i novinarima? Organizuju li ove treninge u saradnji sa udruženjima novinara?

Iako se obuke organizuju¹⁰⁸ i sa predstavnicima Tužilaštva i sa predstavnicima Uprave policije, postavlja se pitanje koliko se tog znanja kasnije i primijeni u praksi. Kroz program JUFREX 2 Savjeta Evrope je nastavljen rad na dodatnoj edukaciji na temu zaštite prava medijskih radnika i slobode govora.

105 SMCG, „Političari da bezuslovno podržavaju medijske slobode”, *Sindikatmedija.me*, 17.12.2021., URL: [https://sindikatmedija.me/saopstenja/politricari-da-bezuslovno-podrzavaju-medijske-slobode/](https://sindikatmedija.me/saopštenja/politricari-da-bezuslovno-podrzavaju-medijske-slobode/), pristupljeno 17.01.2022.

106 *Dopis Uprava policije, broj 215/22-3833/1 od 16.02.2022.*

107 *Dopis Uprava policije, broj 215/22-3833/1 od 16.02.2022.*

108 Savjet Evrope, „Evropska unija i Savjet Evrope podržavaju bolju saradnju između novinara, policije i pravosuđa u Crnoj Gori”, *Coe.int*, 13-14.11.2021, URL: <https://bit.ly/3pSyck0>, pristupljeno 20.12.2022.

Tabela 4: Hronika sudskih slučajeva protiv novinara

Godina	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Slučaj					
1. Jovo Martinović – uhapšen je 23.10.2015. i boravio je u pritvoru 15 mjeseci, zbog sumnji da je dio međunarodne grupe koja se bavila švercom droge.	Martinović je 04.01.2017. pušten iz pritvora i nakon 15 mjeseci boravka u pritvoru dozvoljeno mu je da se brani sa slobode. Sudeње je u toku.	U januaru je Viši sud u Podgorici osudio Martinovića na 18 mjeseci zatvora, presuda je prvostepena i dozvoljena je žalba. U oktobru 2019. godine Apelacioni sud Crne Gore ukinuo je osuđujuću presudu. Presuda je, kako je saopšteno iz suda, ukinuta i saoptuženoj Branki Stanišić koja je bila osuđena na godinu i tri mjeseca zatvora, pa će njima pred Višim sudom biti ponovo suđeno.	U septembru je, nakon 10 mjeseci, okončan ponovljeni postupak koji se protiv novinara Jova Martinovića vodi u Višem sudu u Podgorici. Vijeće sudija Višeg suda, na čelu sa sutkinjom Vesnom Pean, ponovo je donijelo osuđujuću presudu i Martinovića osudilo na godinu dana zatvora zbog učestvovanja u švercu narkotika, dok je oslobođen optužbi za članstvo u kriminalnoj organizaciji.	Martinović je pravosnažno osuđen 29. marta 2021, zbog veze s krijumčarima droge iz 2014. godine. Apelacioni sud je potvrdio presudu kojom je Martinović osuđen na godinu zatvora zbog posredovanja u krijumčarenju droge, a oslobođen je optužbi za stvaranje kriminalne organizacije.	U maju 2022. godine Vijeće Vrhovnog suda Crne Gore ukinulo je drugostepenu presudu Apelacionog suda novinaru Jovu Martinoviću za krivično djelo neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga, i predmet vratio na ponovno odlučivanje. Martinović je u 2023. godini potpuno oslobođen optužbi.
2. Gojko Raičević – napadnut je dva puta od strane policije u periodu od 17-24.10.2015, kada su u toku bili protesti opozicionog Demokratskog fronta o kojima je on izvještavao.	Osnovni sud je 2017. donio presudu u korist Raičevića u kojoj se utvrđuje da je bio podvrgnut postupanju koje je zabranjeno članom 3 Konvencije o ljudskim pravima. Po presudi država, odnosno Ministarstvo unutrašnjih poslova, na osnovu naknade nematerijalne štete treba da Raičeviću isplati iznos od 6.000 eura.		Osnovni sud u Podgorici presudio je u korist novinara Raičevića, te će država Crna Gora biti u obavezi da mu isplati 5.000 eura na ime nematerijalne štete nastale zbog nedjelotvorne istrage napada. I Viši sud u Bijelom Polju donio je odluku kojom se žalba države Crne Gore, odnosno zastupnika imovinsko-pravnih interesa, odbija kao neosnovana, a potvrđuje presuda Osnovnog suda u Podgorici.		

Godina	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Slučaj					
3. Sead Sadiković – kome je 01.04.2018. godine eksplozivna naprava aktivirana ispred kuće u Bijelom Polju.	<p>Ispred kuće novinara Seada Sadikovića, u Bijelom Polju, aktivirana je 01.04. eksplozivna naprava. U eksploziji je oštećen automobil koji ne pripada Sadikoviću i njegovoj porodici. Policija je već u ponedjeljak 02. 04. identifikovala i privela osumnjičene, Ilhana i Hilma Pepića iz Rožaja. Nakon dvadesetak dana, sudija Osnovnog suda u Bijelom Polju Dragan Mrdak izrekao je presudu Pepićima zbog izvršenja krivičnog djela „nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija“ u sticaju sa ugrožavanjem sigurnosti. Ilhan je osuđen na sedam, a Hilmija na četiri mjeseca zatvora. Sumnja se da je motiv za ovaj napad bio narušavanje ugleda člana njihove porodice, Husnije Pepića sa kojim je Sadiković ranije imao intervju u svojoj emisiji „Bez granica“.</p>				
4. Olivera Lakić - ranjena je 08.05. 2018. oko 21 sat ispred zgrade u kojoj živi, na bulevaru Svetog Petra Cetinskog u Podgorici.	<p>Devet mjeseci nakon pokušaja ubistva Olivere Lakić (u maju 2018.) iz crnogorske Uprave policije objavili su da su rasvijetlili taj slučaj ali i dalje nije jasno na osnovu čega je utvrđeno da je Podgoričanin Filip Bešović pratio i pucao u novinarku. Nije saopšteno ni iz kojih motiva je ona bila meta kriminalne grupe kojoj Bešović navodno pripada.</p>		<p>U decembru je javnost saznala da je planiran novi atentat na novinarku Oliveru Lakić. Sve se, prema svjedočenju svjedoka saradnika u predmetu protiv kriminalne grupe, koju čine 23 osobe okrivljene za planiranje i izvršenje više teških krivičnih djela, odvijalo iza zidina spušskog zatvora a za „micanje“ Lakić nuđeno je od 150.000 do 200.000 eura. Specijalni državni tužilac Saša Čadenović saopštio je da su uhapšena dvojica osumnjičenih za planiranje ubistva novinarku Olivere Lakić, dok se ostali nalaze u zatvoru. Potvrdio je da je ta grupa osumnjičena i za pokušaj ubistva Olivere Lakić u maju 2018. godine.</p>	<p>Viši sud je 17. decembra 2021. naredio zadržavanje od 30 dana Branislavu Karadžiću i Darku Laleviću zbog sumnje da su prije ranjavanja u maju 2018. godine pratili Lakić i prosljedičevali informacije kavačkom kriminalnom klanu. Lalović, koji je policajac, tada je radio u istoj službi koja je bila zadužena za policijsku zaštitu Lakić. Mediji su u decembru objavili da je Specijalno državno tužilaštvo prikupilo dokaze koji označavaju Filipa Kneževića kao direktnog napadača i da se očekuje podizanje optužnice.</p>	

Zaključci i preporuke

ZAKLJUČCI

Resorno ministarstvo i zainteresovane organizacije civilnog društva već duže od godinu rade na izmjenama krovnih medijskih zakona (Zakona o medijima, Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama i Zakona o javnom emiteru Radio Televiziji Crne Gore), kao i na izradi prve Medijske strategije. Iako su svi ovi dokumenti pripremljeni u radnim grupama, te iako su bili na javnim raspravama, i dalje se ne nazire kada bi ovi dokumenti mogli biti usvojeni. Ovaj proces je, iako inkluzivan, neopravdano dug, posebno ako se ima u vidu činjenica da je Zakon o AVM počeo da se mijenja prije skoro pet godina. Tokom 2022. godine rad velikog broja državnih organa bio je blokiran zbog hakerskih napada koji su prijetili da dovedu u opasnost cjelokupno funkcionisanje sistema, a to se odrazilo i na rad novinara i mogućnost da dođu do informacija. Agencija za elektronske medije kao regulator dobija pohvale na račun svog rada, a tokom 2022. godine naložila je blokiranje sadržaja nekoliko medijskih kuća iz Srbije i Rusije. Krajem 2022. godine ta institucija dobila je novu direktoricu. Nije bilo novih pokušaja države da pomogne finansijski medijima, kao tokom pandemije Covid 19. Međutim, raspodjela novca iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija pomogla je u određenom obimu finansijskom poslovanju medija ali nije pomogla unapređenju položaja zaposlenih u tim medijima. Dosadašnje iskustvo, posebno prilikom raspodjele novca štampanim medijima i elektronskim publikacijama, ukazalo je na potrebu dopune postojećeg pravilnika, kako se novac ne bi koristio kao neformalna državna pomoć medijima, već kako bi se zadovoljila osnovna svrha fonda.

Podaci o broju zaposlenih, broju medija i broju novinara u Crnoj Gori i dalje se jako teško mogu dobiti i to kroz sopstvena istraživanja, obzirom da podaci nadležnog ministarstva ali i državnih organa nijesu u potpunosti pouzdani. Recimo, samo tokom jedne godine u evidenciji Ministarstva kulture i medija registrovano je 20 portala manje, dok se u realnosti broj tih medija povećava. Podaci o prosječnim zaradama u medijskom sektoru takođe su tajna, ali je istraživanje Sindikata medija Crne Gore pokazalo da su plate djelimično povećane zahvaljujući programu „Evropa sad”. Međutim, zaposleni u medijima i dalje primaju zarade koje se većinom kreću od nivoa minimalne do prosječne zarade u državi. Uslovi rada su ostali gotovo nepromijenjeni, pritisci, prekovremeni rad, preopterećenost, cenzura i samocenzura jako su izraženi. Socijalni dijalog u medijskom sektoru postoji samo u dva medija, a očekuje se i zvaničan početak pregovora o Granskom kolektivnom ugovoru koji bi mogao da doprinese unapređenju stanja u ovoj oblasti. Rad Javnog servisa uglavnom je pozitivno ocijenjen, posebno u izvještajima Evropske komisije, iako pojedine organizacije ukazuju na postojanje pristrasnosti u izvještavanju. Prvostepenom presudom Osnovnog suda u Podgorici procijenjeno je da je odluka RTCG o imenovanju Borisa Raonića za generalnog direktora Javnog servisa nezakonita.

Broj napada na novinare i imovinu medija ne smanjuje se već drugu godinu za redom. U evidenciji Uprave policije našao se 21 slučaj, dok se u bazi [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net) nalazi 28 napada i prijetnji, što ukazuje da čak četvrtina napada nije prijavljena nadležnim organima. Broj nefizičkih prijetnji i uznemiravanja povećan je tokom 2022. godine, pa se više od polovine registrovanih slučajeva (njih 15) našlo u ovoj kategoriji. Najveći rizik po novinare i druge medijske radnike predstavlja izvještavanje sa skupova i protesta. Izmjene Krivičnog zakonika stupile su na snagu tokom 2022. godine i već je nekoliko slučajeva kvalifikovano po tim izmijenjenim krivičnim djelima. Nakon promjene pojedinih članova Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija, ovo tijelo izdalo je dva nova izvještaja tokom 2022. godine, a ukupno četiri od osnivanja.

PREPORUKE

- Potrebno je uložiti dodatni pritisak da se utiče na usvajanje izmjena seta medijskih zakona (Zakona o medijima, Zakona o nacionalnom javnom emiteru i Zakona o elektronskim medijima) i prve Medijske strategije, te da se zagovara usvajanje rješenja koja ni ovaj put nijesu uspjela da dobiju većinsku podršku, a vrijeme je pokazalo da su bila potrebna i opravdana. (Sindikat medija Crne Gore, Ministarstvo kulture i medija, civilni sektor)
- Posebno je potrebno što hitnije usvajanje novog Zakona o elektronskim medijima, kako bi se poboljšala finansijska stabilnost i omogućila urednička nezavisnost lokalnih javnih emitera, što bi dovelo i do znatno boljeg statusa zaposlenih u tim medijima, koji su najranjivija grupa u crnogorskom medijskom sektoru. (Agencija za elektronske medije, Ministarstvo kulture i medija)
- Funkcionisanje Javnog servisa i njegova transformacija u suštinski javni servis trebalo bi da bude prioritet u radu posebno Savjeta tog medija. Osim formalnih promjena koje se dešavaju, potrebno je pratiti i suštinske promjene, odnosno postupanja unutar tog medija. (Savjet RTCG)
- Potrebno je uspostaviti dosljednu primjenu važećeg Zakona o medijima kojima se, između ostalog, predviđaju obaveze u pogledu oglašavanja javnog sektora u medijima. Nadležni organi bi trebalo da ulože dodatne napore da dođu do podataka o načinu trošenja državnog novca u medijima. (Sindikat medija Crne Gore, Ministarstvo kulture i medija)
- Potrebno je uložiti dodatne napore da se uspostavi socijalni dijalog na svim nivoima. Posebno je prioritet usvajanje novog Granskog kolektivnog ugovora jer je prethodni prestao da važi. Takođe, samo dva medija trenutno imaju kolektivne ugovore, dok se u još dva pregovara o njemu. (Sindikat medija Crne Gore, Unija poslodavaca Crne Gore)
- Neophodno je jačati samoregulaciju u medijima, kroz jačanje instituta unutar medija ali i kroz dodatne obuke medijskih radnika. Neophodno je uspostaviti saradnju unutar medija kako bi se zaštitila profesionalna načela, te poštovanje profesionalnih standarda postaviti kao prioritet u radu medija. (Ministarstvo kulture i medija, Medijsko samoregulatorno tijelo, ombudsmeni)
- Potrebno je intenzivirati obuke policijskih službenika i zaposlenih u tužilaštvu i senzibilisati ih za pitanja u vezi zaštite slobode izražavanja i novinara. Posebno je to važno imajući u vidu nedoumice koje su se pojavile tokom kratke primjene izmjena Krivičnog zakonika u vezi sa medijima. (Vrhovno državno tužilaštvo, osnovna tužilaštva, Uprava policije)

